

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
 Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
 Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К., 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа 50 сот., 50 шаг. Зміна адреси 50 с., 50 шаг.

V рік. Ч. 14.

Відень, 7-го квітня 1918.

Ч. 197.

Зеднаними силами.

Переживаємо виїмкову хвилю нашого національного життя, виїмкову щодо значіння і відповідальности кожного члена українського народу перед грядущими поколіннями. Проголошення самостійности Української Народньої Республіки та признання її державної незалежности ставить усе українське громадянство перед такі незвичайно складні й тяжкі завдання, які своєю великістю і вагою переходять найкритичніші моменти нашої історії, очевидно часів, коли український народ хоч трохи вільно розпоряджав волею свого політичного життя, а не стогнав у польській чи московській неволі.

Маємо зложити тепер перед світом і собою свідцтво зрілости на самостійне державне життя. Маємо дати доказ, чи зуміємо налагодити свою державну машину так, що вона піде в рух бездоганно, що всі колісця державної машини порушати неможуть ся одною твердою волею, волею сильно української держави, маємо дати доказ, що розгардіяш княжих і козацьких часів відійшов безповоротно до українського історичного архіву, що всі стоїмо при наших народо-властях, опертим на як найширших демократичних підставах. Не сміємо повторити помилок трагічної минувшини, щоб не стати матеріалом для московського або польського погною.

Цілий український народ з освіченими шарами напереді мусить згуртувати ся коло свого державного представництва, вислаючи до нього найзнаменитших представників чи фаховців. Чи Рада народніх міністрів виходить з парламентарної більшости, чи вона являєть ся коаліційним кабінетом, чи складаєть ся з самих фаховців для поодиноких тек, се все другорядна справа. Першою умовою при творенню української влади повинна бути здатність до взятого на себе обовязку й особиста спроможність відповісти великості обовязків теперішньої хвилі—вивести Україну з анархії, ввести український народ у свою державність, забезпечити самостійність і незалежність Української Народньої Республіки перед Московщиною, Польщею, чи ким би то не було.

А може забезпечити самостійність і незалежність України тільки сильна, добре дисциплінована, зорганізована на європейський зразок Українська Армія, українська під оглядом свідомости, ідей і цілей. І се є друга справа, де Українське Правителство мусить знайти як найдіяльнійшу й найвидатнійшу поміч з боку всіх українських партій, всіх українських станів, кожного Українця зокрема. Большевицька лекція з одного боку та свідомість небезпеки від сусідів, головню з півночі й зі сходу, з другого боку переконали вже певно найкрайніших „антимілітаристів“, що без сильної армії українська справа серед теперішніх обставин програє.

Знов же подем, де всі українські освічені шари мусять об'єднати ся одною думкою і змаганням, є справа національних шкіл та просвіти на Україні. Коли Україна має удержати ся як самостійна держава, мусить доложити надлюдських

сил, аби все шкільництво від найнижчих до найвищих шкіл, загальне й фахове, було мовою і духом українське. І коли роботу залізничника, інженіра, лікаря й інших подібних фахів може перейняти на себе й не-Українець, на полі українського шкільництва се буде рідке явище. Тут треба незвичайно ошадного та вмілого використання всіх мужеських і жіночих сил (напр. не на місці було-б давати учительську силу там, де її могла-б заступити з охотою жінка чи донька місцевого інтелігента).

Крім твердого українського народовластя, опертого на найширших демократичних підставах, сильної Української Армії, добре зорганізованого національно-державного шкільництва опорою держави стане й щаслива розвязка земельної справи в такім разі, коли її переведеть ся на Україну під кутом зміцнення української державности, рахуючи ся з інтересами не дотеперішніх посідачів, а широких народніх мас України, з одного боку й коли не буде переліцтовування московських соціалізацій з другого. Влучним розвязанням земельної справи може Українське Правителство раз на все закріпити українську державність, знаходячи в задоволенних селянських масах найтвердшу підставу та привязанне.

І не тільки при земельній реформі, але й при кожній иншій реформі та законодавстві, робітничім чи яким иншим, українська влада повинна взяти під увагу як найбільше українські обставини і старати ся уладити життя української держави, усуваючи всі негативні боки суспільного ладу, які стрічаємо в сусідів, головню Московщині й Польщі. В усякій сфері українського життя горожанин України, навіть не-Українець, повинен відчувати позитивно окремішність і краще уладження свого життя від життя сусідів.

Словом, перед нами кольосальні завдання. Повороту до фантазій минулого нема. Такий поворот рівнозначний з загиблю. І се мусять освідомити собі всі освічені українські частини й, відрікши ся усяких недотепних федералістичних мрій, позбувши ся романтизму й сантиментів, стати без виїмки до великої будови української держави, хочби треба було зрети ся на якийсь час особисті й партійні амбіції, нарадити ся на повиження чи ще подібне. Українське громадянство мусить творити в теперішній момент одну збиту, дисципліновану лаву для рятунку України, а напереді повинні йти найосвіченіші частини. Хто тепер неприсутній або важить ся йти проти самостійности й незалежности України, той її ворог і таким нема місця між Українцями. Хто почуває себе Українцем в теперішній хвилі, той всю свою працю, все своє знання, майно та життя посвятить на забезпечення найповнішої самостійности й незалежности Української Народньої Республіки. Тільки зеднаними силами сміливо підемо назустріч як найкращій будучині української держави як рівного члена в семі європейських держав.

Реконструкція Ради народніх міністрів.

Останні зміни в Раді народніх міністрів Української Народньої Республіки говорять про діловий, твердий і поважний курс політики Українського Правительства в середині держави та про «преемственність» політики наві. Провід заграничною політикою полишено в руках тих осіб, які її розпочали, приступаючи до ліквідації війни з центральними державами. Теку міністра заграничних справ затримав в своїх руках Голубович, що був провідником української мирової делегації в Берестю в першій стадії переговорів, а управу міністерства заграничних справ далі полишено в руках Любинського, що був через цілий час уповноваженим членом мирової делегації та її секретарем. Коли до сього додати, що на тимчасових дипломатичних заступників Української Народньої Республіки для Берліна й Відня призначено інших двох уповноважених членів мирової делегації, Олександра Севрюка й Миколу Левітського, то явним стає, що рішачі політичні круги у Києві твердо держать ся визначеної мировими переговорами й заключеним миром в Берестю лінії в заграничній політиці.

Полишення Голубовича на становищі голови міністрів мало б означати затримання назовні соціал-революційного характеру. Одначе партійна приналежність поодиноких членів кабінету показує, що соціалісти-революціонери втратили більшість, що відбуло ся значне пересування сил направо. Взагаліж серед членів кабінету мало яскравих партійних імен і се вказувало б на те, що підбирано склад міністерства не так по партійному, як діловому принципу, отже партійна приналежність міністрів відходить тут на другий план.

З виразних під партійним оглядом людей є тільки дві особи. У. с. д. Ткаченко, який досі був міністром судівництва, тепер обняв теку міністра внутрішніх справ. З фаху адвокат, не має Ткаченко адміністраційного досвіду, але має трохи організаційного хисту й взагалі є дуже оборотним чоловіком, а головне, длячого мабуть доручено йому сю теку, те, що він не допускає ніякого звороту вправо у внутрішній політиці, отже є запорукою, що внутрішнє життя нашої молоді держави буде наладжувати ся згідно з проголошеними Універсалами Ради принципами свободи й демократії.

Ковалевський належить до провідників партії у. с. р., займаючи місце на правім її крилі. Був він раніш харчовим міністром, тепер обняв теку міністра хліборобства. Має він до хліборобства такеж саме відношення, як Ткаченко до адміністрації, але вручено йому сю теку мабуть для заманіфестування, що намічена аграрна реформа в душі соціалізації землі не зазнає змін.

Поза тим решта членів кабінету не мають виразної політичної марки та знайшли ся в кабінеті яко більші або менші спеціалісти свого діла. Таким є передовсім міністер судівництва Шелухин, високий судовий урядник і визначний правник, одначе суспільности відомий більше як публіцист (псевдонім Павленко), чоловік поміркованих переконань, самостійник. Міністер війни й маринарки, Жуковський, є вищим офіцером генерального штабу, отже спеціалістом військового діла. Появив ся на арені українського національного життя недавно, був товаришем міністра при Петлюрі, зачисляє себе до у. с. р. Міністер комунікації Сокович є старшим заїзничним урядником, інженіром, по партійности у. с. р. Міністер почт і телеграфу Сидоренко визначив ся під час большевицьких повстань великою оборотністю і видержкою в паралізованню ворожих натисків на почтове й телеграфічне діло. В попереднім міністерстві був товаришем міністра почт і телеграфів, отже є вже людина вправлена в своїм фаху. Колись був соціалдемократом, тепер самостійник. Міністер скарбу Черепелиця, у. с. р., лишив ся з старого міністерства. Державним контрольором став Лотоцький, який за

часів Винниченка був генеральним писарем. Є се відомий старший український діяч (псевдонім Білоусенко), поміркованих поглядів, належить до українських соціалістів-федералістів. Міністром просвіти став відомий український педагог Прокопович, с. ф. Теку промислу й торгівлі вручено дослідникови нашого економічного життя Чопівському. Заявив він себе великим знавцем вугільної і залізної промисловости. Належить до у. с. ф. Міністром праці став у. с. д. Михайлів; був помічником при Порші. Міністерство проживлення вручено Коліухови, який довший час був председателем київської харчової управи, отже є спеціалістом свого діла, по партійности є невивражним с. д.

Така близша характеристика й партійна приналежність міністрів. З неї бачимо, що при укладанню лісти міністрів мало ся на увазі злагіднення партійної виразности, концентрацію українських національних сил і змогу позитивної праці міністерства. Жадного члена в міністерстві від національних меншостей нема. Національні меншости, «вичікують» і участі в проводі державною політикою не беруть.

По партійній приналежности ділять ся міністри так: соціалістів-революціонерів 5, соціалдемократів 3, соціалістів-федералістів 3, самостійників 2.

Засідання Малої Ради в перші роковини Української Центральної Ради.

20 марта в Центральній Раді відбуло ся урочисте засідання Малої Ради, присвячене першим роковинам існування сього українського парламенту. Ще надовго до початку засідання до будинку Ц. Ради сходила ся публіка, яка бажала попасти на се засідання. Засідання розпочало ся коло 8 год. вечора. Заля засідань була освітлена повним світлом. Над столом президії на стіні висів портрет Шевченка, прикрашений рушниками. У багатьох депутатів були червоні квітки в петлицях. Народу була сила; не тільки хори були переповнені, але й заля засідань, де зайняті були всі місця та проходи. На міністерських лавах сиділа Рада народніх міністрів у повнім складі.

Серед урочистої тиші голова Ради проф. М. Грушевський відкрив засідання і забрав перше слово, давши коротку історію розвитку У. Ц. Ради: Українську Центральну Раду, яка зорганізувала ся в сей день рік тому назад з представників усіх культурних і політичних організацій, перевибрано в квітні, а потім і перетворено злученням тих громадських організацій, які народжували ся. Вона включила в себе Раду селянських депутатів, Військовий Генеральний Комітет і потім Раду робітничих депутатів. Одначе визнаючи, що є орган тимчасовий, суррогат парламенту, хотіла вона передати уповноваження Всеукраїнським Установчим Зборам. Але се її бажання не справдило ся: настала відома трагедія і Установчі Збори були зірвані... Проблема скликання Установчих Зборів стоїть перед нами й зараз ся справа вирішить ся за кілька день, коли вияснить ся, як стоїть виборча справа й чи можна буде скликати Установчі Збори. Як відомо, остання сесія Ц. Ради ухвалила скликати Установчі Збори, коли вже буде обрана половина всіх членів. У своїй діяльності — говорив далі проф. Грушевський — Ц. Рада завжди мала єдиний критерій, єдиний компас, се — інтереси трудящих мас і, які б не були помилки й невдачі наші, співробітники Ц. Ради можуть з вдоволенням оглянути ся на пройдену путь і сказати словами поета:

„Ми не лукавили з тобою,
Ми чесно йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою...“

Дозвольте, товариші, закінчити мою промову згадкою про пам'ять тих, хто не дожив до сьогоднішньої урочистої річниці, що славно загинули на своїм посту, боронячи Рідну Країну від ворогів, про Пугача, Зарудного, Бочковського та

всіх інших. Дозвольте вшанувати їх пам'ять встанням (всі встали) і нехай їм буде вічна пам'ять!.. (Оплески).

Представник Селянської Спілки Одинець в своїй промові намалював сумну картину невеселого настрою свідомого селянства. Минув рік—говорив він—від того часу, як прийшла свобода, а що зазнали ми, селяне, за сей рік?.. Інтелігентних сил на селі мало, а темні сили, користуючіся нашою темнотою, хочуть відібрати всі здобутки революції. Але всеж-таки—закінчив промовець—я покладаю велику надію на інтелігентну силу, яка у нас є. . . Допоможіть же нам, темним селянам, бо ви-ж плоть і кров наша!.. Обніміте-ж, брати мої, найменшого брата... Ми всі станемо, як стіна, щоб добути для всіх щастя, намічене вами! (Довгі гучні оплески).

Новаківський (о.с.с.р.п.) в своїй промові також торкнув ся настрою на селі. Пани сільські господарі останніми часами почали підводити голови. Вони вже відкрито кажуть, що земельний закон загубив ся десь по дорозі в Житомир і що Україна буде утворена тільки тоді, коли землю знову відберуть у селян і повернуть панам.

Рудницький від імени польської радикальної партії й демократичної централі вітав Ц. Раду. Торкнувши ся між иншим холмської справи, він сказав: Ми твердо віримо, що справа з Холмщиною вирішити ся так, як буде найкраще для обох народів. Кінчаючи, він ще раз вітав Ц. Раду, „як ту колиску, з якої виросла українська держава“ (оплески).

Далі промовляли Балабанов (меншевик), Скловський (р.с.р.), Ісаєвич (у.с.р.), Гольдельман (поалейціон). Скловський в своїй промові зазначив, що тільки російська соціалістично-революційна партія єдина з усіх не-українських партій дала свого представника в колишній Генеральній Секретаріат. Далі Скловський не міг здержати ся, щоб не згадати про „нашествіє іноземного війська, яке прийшло забирати багатство України“ (шум. „Неправда“—закричали з хорів. „Я прошу промовця здержувати ся“—зауважав проф. Грушевський). Скінчив Скловський зазначенням необхідності екликання Українських Установчих Зборів: Хай живуть Українські Установчі Збори! (оплески).

Яко найблизший бесідник промовив представник партії українських соціалістів-федералістів Кушнір: Волею долі на чолі відродження України стала Ц. Рада, яка за минулий перший рік свого існування зажила широкої слави не тільки у своїх приятелів, але й у ворогів. В західній Європі Рада також має великий кредит і то не тільки у дружніх держав, але й у ворожих і знають про неї не тільки в Росії, але й у всій Європі, а може й в цілм світі. Далі Кушнір, спиняючи ся на напрямі праці Ради, зазначив, що вона платила податок максималізму не тільки в національній, але й в соціяльній частині своєї праці. Передача влади на місцях мішаним демократичним органам, контролю над банками—хита не уступка максималізму? І промовець перестерігав Ц. Раду перед сям шляхом: Не забувайте,—говорив він,—що в національній сфері ми знайшли піддержку хоч і зовні, а в соціяльній сфері ніхто нам сеї піддержки не дасть. В дальшій частині промови Кушнір заявив, що партія у.с.ф. ніколи не йшла шляхом максималізму, й закликав знайти шлях, яким можна було-б зберегти здобутки революції: На Україні виростає нова сила. Ся сила капіталізм, який несе поступ і розвиток. Ми мусимо визнати, що ніодна країна не може розвивати ся без торгу та промисловости, без буржуазії. Час уже зрозуміти, що відштовхнути буржуазію від керування життям України ніяк не можливо. І Ц. Рада, сей наш парламент мусить бути так зреорганізований, щоб у ньому взяли участь всі міста, земства, буржуазія, селянство, робітництво, соціалістичні партії,—всі повинні спільно керувати життям. Я бажаю і вірю,—скінчив промовець,—що Ц. Рада стане на такий ґрунт, на шлях тверезої політики..

Представник „Бунду“ Рафес підводив підсумок промов і сконстатував, що зараз не все гаразд, що зараз є так ба-

гато порожні й небезпек, що насуваєть ся щось важке та гнітюче: Сьогодні не час говорити про відповідальність і зводити рахунки, але коли наприкінці революції починають уже народжувати ся течії, які крім назви не мають нічого спільного не тільки з соціалізмом, але й з демократією, або як і мають, то й то з додатком „народова“, в такім разі становище дійсно трагічне..

Порш (у.с.д.) зазначив, що сьогодні минув рік, як з ініціативи у.с.д.р.п. заклала ся Ц. Рада й стала на чолі українського руху. Не пройшло й року, як вона створила суверенний український народ (оплески). Боротьба за суверенність українського народу була провідною думкою політики Ц. Ради. Сила міжнародного становища в середині Росії ставила альтернативу: або гнити колодою або жити. Ц. Рада вибрала останній шлях. Вона була арфою, на якій грала велика хуртовина революції. Наша партія—говорив бесідник—ще у свій час говорила, що принцип соціалізації, заснований на знищенню великих господарств, а не земле-власників, розколе селянство й поведе знову до „чорного переділу“. Ми кликали тоді до обережності, кликали пануючі партії не рубати того сука, на яким вони сидять... І щож? Тепер можемо вже сконстатувати, що наші застерєження здійснюють ся: вже чують ся голоси, що „пора соціалізацію націоналізувати“, щоб не зруйнувати основи держави. . . Скінчив Порш закликом до єднання, до спільної праці, до створення III Інтернаціоналу (Довгі оплески).

Сиркін (сіоніст) вітав Ц. Раду від фракції сіоністів.

Голубович, голова Ради народніх міністрів, вказав, що заслуга Ц. Ради не тільки в тім, що вона кинула гасла в маси, але й в тім, що вона зуміла сі гасла прищепити масам.

На сім засіданні скінчило ся пізно в ночі.

(За „Нов. Рад.“).

Мировий договір на Малій Раді.

В попереднім числі „Вістника“ подали ми звіт про засідання Малої Ради з 14 марта, присвяченого мировому договору України з почвірним союзом. Тепер маємо можливість подати за „Кієвскою Мислю“ перебіг дальших засідань Малої Ради, присвячених тій самій справі.

15 марта дальше була дискусія над мировими договорами. Головував проф. М. Грушевський. Від жидівської народницької партії забрав голос Дубинський: У всякім мировім договорі можна зустріти ті або інші недостачі, особливо коли з одного боку стара сильна держава, а з другого держава, яка тільки-що народжуєть ся. Але не тільки се одно означає відношення до миру. Ми розуміємо, що відбуло ся заключення миру не загального, але сепаратного, але се було вислідом обставин, які були при заключенню мира. Се вимушений мир. Дубинський спинив ся на діяльності совєта народніх комісарів у відношенню до України: Наслідком того Україна була приневолена заключити окремих мир, треба було хоч щось урятувати. Уважаючи мир вимушеним, невідповідаючим принципам усієї демократії, наша фракція все-таки голосуватиме за ратифікацією договору (оплески), не передрішаючи поки-що відношення до окремих його пунктів.

Від імени польської демократичної централі виголосив промову Почентовський: „Німецький меч привів до миру на сході“... так сказав німецький цісар до канцлера. Сі слова кидають світло й на мировий договір в Берестю. Не треба забувати, що за спинами полководців стоять ряди німецьких політиків. Тому берестейський договір, який дає деякі реальні користи Україні, прийняла Україна. Се було необхідне, иншого виходу не було. Але та незалежність, яку дає мир, не така, щоб задоволити свободолюбний український народ, вона тільки надаєть ся для початку боротьби за незалежність. Сей мир можуть вітати буржуазні круги,

але дивно, що він зустрів спочування в парламенті. Забувають, що перед побідниками стоїть роззброєний народ, що правительство не має опори в народі, що державний механізм знищений або неналаджений. Ми на прикладі Польщі можемо бачити, як Німеччина творить незалежні держави. Сьогодні вона буде творити „незалежну“ Україну та вже відірвала від Польщі Холмщину... Творить ся Ельзас-Льотарингія між Польщею і Україною. Польський народ протестує проти того. Треба вислухати представників Холмщини. Не було представників Поляків і в Берестю... Тому бесідник висловив ся проти ратифікації мирового договору та проти передання його до комісії.

Від українських соціал-демократів Садовський вказав на те, що партія завжди стояла за скінченням війни, за демократичним миром, без анексії і контрибуцій. До того — говорив Садовський — були звернені всі наші зусилля. Але серед даних умов не можливо було досягнути загальний мир. Не могла відбутися міжнародна соціалістична конференція. Представники большевицького правительства повели справу з миром так, що ми були примушені в інтересах нашого народу взяти участь в сепаратнім мирі, вислідом чого й був отсей договір. Він дає все, що можна отримати серед даних умов: ми кінчимо війну на корисних для нас умовах. Іншого виходу в даний момент не було. Хоч сей мир і не є то, чого ми бажали, але реальні умовини показали, що треба брати те, що є... Вітаючи мировий договір, бачучи в нім кінець війни й початок творчої праці для України, наша фракція приймає мировий договір і голосуватиме за переданням його до комісії (оплески).

Від зєднаної жидівської соціалістичної робітничої партії Новаковський промовляв за переданням мирового договору до комісії. Мотивом сього — говорив бесідник — те, що прийняття мирового договору поперше означає відмову від розв'язування конфліктів зброєю, а подруге установлення мирного співробітництва народів...

Від трудової української партії В. Коваль говорив: У нас дійсно є радість. Ми не пішли в протирічність з інтересами демократії усього світа. Бесідник спинив ся на докорах на адресу України якоїсь зради російського народу, революційного фронту. Ми — говорив Коваль — ішли рука в руку з російською демократією, сиділи разом по тюрмах, міряли шлях на Сибір. Але ті, хто тепер сичить, багато забули. Ми змагали до єднання з російською демократією... Відповідно на се були неприявні відносини до національного руху на Україні. І тепер розпускаєть ся всякі чутки з приводу приходу Німців, про утворення з Холмщини Ельзас-Льотарингії. Можна подати й інші, ще страшніші чутки, напр. є чутки про якісь мільони, асигновані на те, щоб зрвати Центральну Раду; є буцім-то партійні директиви руйнувати роботу Ради. Як послугувати ся чутками, се не до добра доведе... Наша фракція за ствердженням мирового договору (оплески).

Яко представник Молдаван на Україні Прекул висловив ся за ратифікацією мирового договору. Рівночасно бесідник пригадав, щоб і Молдаванам в Бесарабії дали можливість самоозначення.

Представник населення Холмщини Олексюк вітав мировий договір: Холмщина — український край і ми порозуміємо ся з польським населенням.

Тому що дискусія про Бесарабію, а зокрема про Холмщину приймала хвилево дуже гострий характер, з сеї причини виголосив проф. Грушевський як історик і як член Малої Ради ширшу промову, яку ми подали в попереднім числі. Сю промову прийняли зібрані бурхливими оплесками.

Від фракції сіоністів забрав слово Шехтман: Фракція голосуватиме за переданням мирового договору до комісії. Се не тому, щоб ми в повній мірі були задоволені договором. Нема підстав для радости: заключено сепаратний мир

представниками імперіалізму. Та ми думаємо, що при тій ситуації, яка утворила ся, не було иншого виходу.

Від фракції самостійників О. Степаненко говорив: Український народ не досягнув такого миру, який він бажав мати. Виною того бесідник признав советську політику. Але є частя вини і в самій українській демократії. В договорі нема деяких параграфів, на які настоював союз соціалістично-самостійників, напр. про права Галичини, Буковини, угорської України. Тільки перспективи, які відкривають ся по мирі, змягчують заключений мир і пригадують нам те, що ми повинні ще зробити. Самостійники за ратифікацією мирового договору.

Від народніх соціалістів забрав голос Слинко: При тім стані руйни й большевицьких насильств, які зайшли, не було надії на успокоєння на фронті. Мир, який би він не був, був бажаною необхідністю. Се благородна капітуляція, але довершена за швидко. В договорі досить неясностей, недоговорень. Нема гарантії свобод на Україні, нема застереження, що Німеччина не може використати свої свободні сили на заході, але ніхто вже не може направити сих хиб і тому фракція бесідника стримаєть ся від голосування у всіх справах ратифікації.

Від українських позапартійних соціалістів говорив Чопківський: Ми завше стояли на ґрунті реальної політики без шовінізму й гістеричности. Мир сепаратний, очевидно. Та коли горить свій дім, ми повинні подбати про те, щоб загасити пожегу... Наша фракція, хоч і з меншою радістю ніж українські соціалісти-революціонери, але з більшим спокоєм голосуватиме за переданням мирового договору на розгляд комісії (оплески).

На сім закінчено дискусією і прийнято пропозицію вибрати комісію з 28 людей та передати їй мировий договір для другого читання. До комісії увійшов від президії Ради 1 член, від українських соціалістично-революціонерів 7, соціал-демократів 5, соціалістично-федералістів 2, безпартійних 1, трудової групи 1, самостійників 1. 10 місць в комісії полишено представникам неукраїнських фракцій, по одному від кожної.

Цілу неділю 17 марта Мала Рада присвятила справам ратифікації мирового договору й сей день відтоді став одним з найважніших в історії України, в сей день ратифіковано мирові договори. Засідання закінчили ся пізно в ночі. Увесь час парламент був повний народу при великім зборі членів Ради.

Ранком розпочали ся засідання підкомісій, а потім повного збору комісії для другого читання мирових договорів так, що засідання Ради могло відкрити ся щойно 1/2 4 по полудні. Головував проф. М. Грушевський.

Від юридичної секції в комісії для розгляду мирових договорів забрав слово соціаліст-федераліст Корчинський. Мир — говорив він — заключено без анексії і контрибуцій. Мирові договори, заключені між Україною з одного боку й Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною з другого боку, означили як права, так і обовязки кожної зі сторін, які заключили мир. Публичні права найподрібніше вилужені в німецько-українськім договорі. В инших договорах ті права трактують ся в загальних рисах... Зокрема референт зазначив введення консульських інституцій, справу виплати платень і пенсій тим, хто потерпів під сим оглядом на території воєнних акцій. Відбуваєть ся виміна полонених, при чім хорі полонені відпускають ся зараз, а решта по ратифікації договору. Від платень за удержання полонених сторони, які заключили мир, відмовили ся, відбуваючи сю виміну на принципі взаємної компенсації. Також відсилають ся (можуть відсилати ся) на місце свого походження і цивільні полонені. Проголосить ся амнеція за провини в звязку з порушенням законів воєнного часу з виїмкою арештованих за обвинувачення в зраді та в карних справах, а також в порушенні суспільної моралі — аж до скінчення їх справ... Правові відносини управильноватимуть договори давньої ро-

сійської імперії, які не протирічать мировим договором. Тратять силу всякого роду обмежувачі закони, видані у зв'язку з війною. Референт закінчив словами: Розглянувши основний і чотири доповнюючі договори, заключені 9 лютого в Берестю, юридична секція признає їх з юридичного боку добрими та пропонує їх затвердити (оплески).

Від імени економічної секції комісії заявив у. с. д. Садовський, що секція прийшла до отсих висновків: Розглянувши мирові договори, підставовий і доповнюючий, заключені в Берестю 9 лютого, комісія прийшла до переконання, що серед даних умов міжнародного положення отсей договір відповідає інтересам населення Української Народньої Республіки. Беручи під увагу тимчасовий характер договору, секція думає, що даліше досвідне вивчення всіх боків його покаже, які зміни й доповнення треба внести як у тарифний відділ, переписаний з готового, але може перестарілого звірця, а до того органічно пов'язаного з іншим господарським організаціям, так і в інші пункти й відділи в інтересах господарського розвитку сторін, які заключили мир. В інтересах сторін, які заключили мир, секція признає необхідною можливо найшвидшу розв'язку справи регуляції й охорони еміграції і імміграції праці на принципі взаємності й забезпечення робітникам всіх політичних і горожанських свобод і прав, які дає соціальне законодавство туземним робітникам. Малій Раді секція пропонує: 1) Ратифікувати мирові договори в економічній частині, 2) признати, що при виміні ратифікації правительством нашої Української Народньої Республіки зверне увагу на те, що воно вважає своїм обов'язком піднести справу міжнародної охорони праці й поширення її на всі форми праці, а також і на еміграцію й імміграцію праці... (оплески).

Всіма голосами проти трьох, які стримали ся, Рада прийняла обидва реферати до відома. По перерві вечірне засідання розпочало ся $\frac{1}{2}$ 9 при заповненій залі і хорах під проводом М. Грушевського.

Соціаліст-федераліст Яковлів відчитав отсей проект ратифікаційного закону, прийнятий комісією: „Ми, Українська Центральна Рада, заявляємо, що задоволяючи змагання українського народу устанавити мирний стан між Українською Народньою Республікою і державами: Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією й Туреччиною, — дали повноваження нашій Раді міністрів уложити й підписати договір між Українською Народньою Республікою з одного боку й Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другого боку. Уповновласнені обох сторін, зібравшись у Берестю, уложили й 9 лютого власноручно підписали мировий договір, який дословно звучить так... (тут іде текст договору). Тому ми, Українська Центральна Рада, признали за добре: наведений вище мировий договір потвердити, ратифікувати й виповняти твердо й непорушно тепер і на будуче, а Раді народніх міністрів поручити відбути виміну ратифікаційних актів у місті, вказанім в договорі“ (оплески).

Почала ся загальна дискусія. Від російських соціалістів-революціонерів виступив Скловський. Фракція проти ратифікації. Скловський спинив ся на економічній боці договору й доказував його некорисність для України, бо... Україна століттями жила спільним економічним життям з Росією, а тепер вона застає ся одна й їй буде дуже трудно розвинути свій промисл у зв'язку з загальним тяжким положенням для промислу у нас і на заході. Необхідно дійсно подумати про поправу положення і поправу долі робітників, відплив яких в Німеччину з України значно зростає. Се положення давнійше було забезпечене, бо нашим робітникам давали ся при еміграції тільки тимчасові паспорти. Необхідно — закінчив Скловський — подумати про те, щоб договір виповняла українська демократія, щоб вона не була виключена з загально-світового положення. Треба zorganizувати твердо демократичну владу, яка наглядала б за виконанням договору. На першій пляні — коаліція всіх демокра-

тичних сил. Киньмо національну ворожнечу й тільки спільними силами виповнимо всю величезну роботу! (оплески).

З гарячою промовою на ту саму тему виступив від українських соціалістів-революціонерів Стасюк. Се дуже гарно, що тов. Скловський, який понахиза, упокой, скінчив на здоровле (сміх, оплески). Та понахиза, упокой він відправив з початку своєї промови, се сантиментальний податок російських соціалістичних партій старому централізмови. Говорачи про економічний бік договору, бесідник вказав, що для такого песимізму, який виказав Скловський, нема підстав. Дійсно російська держава творила промисл, особливо текстильний, тільки в центрі. Але в нас є три такі, важні роди промислів: 1) цукровий, 2) камінно-угольний, 3) залізний. Тепер треба створити всеотропний промисл; під сим оглядом Україна може увійти в порозуміння з такими високопромисловими країнами, як Німеччина й Англія. В справі еміграції робітників Стасюк вказав на те, що се дасть приплив валюти на Україну. Буде й експорт худоби, буде й привіз машин. Нема підстав бояти ся конкуренції Німеччини. При умовах горожанської свідомості — кінчив Стасюк — ми дійдемо до високого стану нашої промисловости. Треба закликати до роботи всіх, бо промисл не знає ні Грека, ні Жида. Все залежатиме від нашої енергії (оплески).

Від фракції соціал-демократів меншевиків і „Бунду“ говорив Біск: Ми голосуємо проти договору з інтернаціональних мотивів, се не значить, що ми є за продовженням війни. Ми не піддержуємо англійсько-французького імперіялізму. Біск також спинив ся на економічних боках договору й доказував, що Україна стане доставницею хліба для Німеччини, що монополізація торгової збігачення буде корисна для Німеччини й може послужити до збагачення окремих осіб. Необхідне піднесення валюти, хоч умови для сього неприхильні. Необхідно одержати машини за наші сирові матеріали... Сей мир — говорив Біск — не остаточний. Перед нами ще заключення світового мира. Україна може й повинна в тім відіграти ролю миротворного посередника між демократією центральних держав і держав порозуміння.

Від об'єднаної жидівської соціалістичної робітничої партії Шац промовляв за ратифікацією мирового договору (оплески). Але не треба, заключивши сей мир, спочивати на лаврах. Хай се стане початком відродження України й загального миру. Хай відродить ся третій интернаціонал і зліквідується всесвітня війна. Хай Україна стане пунктом опертя демократії. Для сього очистить атмосферу. Запечайте національне цюкування, яке вже розвиває ся і грозить затопити завойовання революції. Треба бороти ся з усілякими чутками й ініціатива сеї боротьби повинна виходити відсеіль... Киньмо національну сварку! Кінчить ся всесвітня війна... Хай живе боротьба пролетаріяту всіх країв проти імперіялістів усіх земель!

Виступив з промовою Рафес (Бунд): Ми — говорив він — не проти мира, бо ми боремо ся з англійсько-французьким імперіялізмом. Але ми проти такої форми мира й не бажаємо за сей мировий договір брати на себе відповідальности. Умови даного мира вимушені, але відповідають не тільки бажанням імперіялістів, а також політичній більшості Центральної Ради. Не хочачи брати на себе відповідальности, ми голосуємо проти. При дальших виводах бесідника зачали його перебувати з хорів, наслідком чого голова Грушевський навіть був приневолений звеліти опорожнити хори. Після того Рафес бажав, щоб Центральна Рада прийшла до того висновку, щоб німецькі війська як найшвидше випроваджено з меж України. Він парікав, що Німці мішають ся в життя України, хоч не навів ніяких яскравих фактів. Він будіть-то підкреслював потребу, щоб Україна стала дійсно самостійною, ні від кого незалежною, але про ширість його слів свідчив загальний сміх в залі. При глибокій мовчанці Рафес опустив трибуну. Відчинили ся двері хорів і публіка знову заповнила лавки.

Від поалей-ціону промовив Ревуцький: Наша фракція за ратифікацією мира. Мир вимушений. Коли говорять „Життя або гаманець!“ — віддають гаманець... Бесідник накликував до консолідації всіх демократичних сил.

Від жидівської народницької партії Дубинський промовляв за ратифікацією мира, хоч се мир вимушений. На будуче необхідна тверда влада на Україні та єдність демократії, бо розєднання і розпорошення лє воду на млин реакції.

Від соціалістів-федералістів був Корчинський за ратифікацією мира. Ні під чий вплив — зазначив він — ми не попадаємо.

Потім Грушевський і Голубович дали фактичні пояснення з приводу деяких місць з промови Рафеса. Останній між иншим зазначив, що на зїзді народів, головою якого був М. Грушевський, давали ся обіцянки помочи й підтримки народам. Грушевський підкреслив, що Україна ніяких обіцянок не дала, а тільки закликувала до федерації й Керенський, котрий годив ся на федерацію, не виповнив своєї обіцянки. Крім того народи й області Росії не відгукнули ся на поклик України зорганізувати федеративне правительство або представництво для ведення мирових переговорів.

Голубович з свого боку закликав пам'ятати на ту декларацію. Не вина се українського народу та правительства, що українська делегація була приневолена піти власним шляхом.

З великою і експресивною промовою виступив від фракції українських соціальних демократів Порш. Бесідник пригадав, що ті 10 днів, котрі були між 29 січня і 8 лютого, всім будуть пам'ятні й будуть записані золотими буквами на сторінках історії України... За сей час українська делегація всеж закінчила справу мира. Від початку революції — говорив Порш — ми стояли за ліквідацією війни. Але не на нас падає вина, що тяжка доля постигла тепер деякі народи, втягнені у війну... (До меншостей): В собі шукайте вини, а не в тактиці українського народу й Української Центральної Ради (оплески). Всі обставини могли дати тільки такий мир тому, що инакше була небезпека стати матеріалом для таких самих експериментів, як Росія. Щож? — чи відкидати мир ізза того? Щоб Україна знов була у війні?! Полемізуючи з меншостями, бесідник говорив: Однаково ви були-б проти мира. Їх позиція така: наскільки справа хилить ся до уладження нашого життя, — їх позиція буде ворожа нам. Їх тактика рівнозначна з тактикою імперіалістів! Позиція їх — антидержавна (Тут Рафес кликнув: але соціалістична, на що хтось відізав ся: не зовсім!). Улаждуючи своє життя, ми не можемо його руйнувати... Мировий договір дає можливість розвивати ся Україні й послужити на добро її трудових мас. Сей мир має величезне значінне не тільки для України; він дає шлях до загального мира. Уже вийшли з війни Росія, Україна, Румунія... виходить Сербія, не все спокійно в Італії й Бельгії... Ми йдемо до обєднання міжнародного пролетаріату... Наша фракція за ратифікацією мира (оплески).

Спис бесідників вичерпав ся. М. Грушевський відчитав наведений вище проєкт ратифікаційного закона, над яким відбуло ся голосованне. За ратифікацією голосували всі, проти 7, стримав ся представник фракції народніх соціалістів. Проти голосували члени фракції соціалістів-революціонерів, соціал-демократів меншевиків, Бунду й польської демократичної централі, які находили ся на залі. Вислід голосування прийнято бурхливими оплесками на залі й хорах з окликами: Браво! Слава!

Забрав слово М. Грушевський: І так мировий договір ратифікований... Се демократичний мир. Він заключений, не зважаючи на всі труднощі й перешкоди. Позволю собі висловити глибоке й щире переконанне, що сей мир творить цінности не для одної тільки України, але й для демократії всіх земель! (бурхливі оплески).

Любинський (у. с.-р.) в своїй промові зазначив між иншим: Ми члени мирової делегації добували права своему народови й добули право мира. Добудьмо же ще одно право: не шукати собі приятелів ні в самій державі, ні поза її межами. Ми не відмовляємо ся ні з ким жити в дружбі. Але запобігати ласки не будемо перед ніким... Наші прапори не сплямлені, наші прилбиці цілі. Ідїм же дальше (оплески).
О першій годині в ночі закрило ся історичне засіданне.

* * *

*Світ ся, стелять ся білі сніги...
Рідна земля мармурова...
Сковують, різють її ланцюги...
Тихше, о тихше, ні слова...*

*Друже, по білому мрамору хтось
Мак жалібний розкидав...
Наше червоне вино розлилось,
Хтось до вина припадає...*

*Білі намети... троянди цвітуть...
Казка ніколи неждана...
Зидуєш, друже, потоки плывуть,—
Ми-ж кричимо їм: „Осанна!“...*

*Друже, ти... пла-чеш... полянь, навкруги
Рідна земля мармурова...
Маком цвітуть—червоють сніги...
Годі, о годі..., ні слова.*

(Нова Рада).

О. Олесь.

З останніх днів большевицького панування у Києві й перших днів по визволенню.

Про останні дні большевицького панування у Києві оповідає Р—л в „Новій Раді“ ось що: Останні дні у Києві минали надто в тривожнім настрої. Не зважаючи на всі хвастовиті нахвалки й удаване підбадьорюванне большевицьких ватажків, ясно було, що вони справді вже догнивають, що большевицька власть доживає останні години. Внутрішній розклад позначив ся в повному паралічі всіх большевицьких установ, у безладній та безпорядній метушні по місту, в грабункови всього, що тільки можна була заграбувати. Грабіжники вже нічого й нікого не соромили ся, — ніколи було. Серед дня підїздили тягаровими автомобілями до складів і крамниць і очищали їх до тла, особливо звичайно цікавлючи ся харчовими продуктами та дорогими річами. Ограбовано на велику суму (близько 20 мільонів) державний банк, при чому „народні секретарі“ не гордували навіть тими самими українськими карбованцями, які вони так ретельно відбирали у громадян і, обіцявши дати замість їх добрі, — „забули“ се зробити... Карбованців украдено також на суму не менш ніж 20 мільонів.

Всі сї дні по місту кружляли чутки про українське й союзне військо, що наближаєть ся до Києва на порятунок від харківських „визволенців“. Називали ся ті чи инші місцевости поблизу від Києва, але певних відомостей не було. Людність перебувала у тривозі, яка побільшувала ся нахвалками та погрозами зайд, що заявляли: „Київ без бою не дамо“. Готували ся знову до облоги, до недавню пережитого страхіття... Громадяне й домові комітети, не зважаючи на роззброєнне їх, всякими способами добували зброю, щоб відбивати ся від грабіжників і напасників під большевицькою накривкою. В середу коло 3 год. від залізничного двірця залунала немов канонада. „Ну, почало ся“ — подумав кожен... виявилось потім, що ще не „почало ся“: просто в поспіху й ме-

тушні большевики запалили вагон з набоями й вони стали вибухати. Большевицьке військо та червона гвардія потягли від залізничного двірця на Печерське, а звідти відходили за Дніпро. Лунали часто постріли з револьверів і рушниць.

Увечері стало вже офіційно в міській думі відомо, що большевики відходять, що більшість їхніх уставов та й самих „народніх секретарів“ уже повтікала з Києва. Дума ухвалила поки-що, до прибуття Українського Правительства, перейняти на себе охорону міста й вирядити до українських властей депутацію від міської думи. В ночі збільшилися напади, розбишацтво: то доправляли останні свої гулянки большевики та їхні вірні спільники—хулїгани. Двері й брами по всіх домах і дворах заставлено барикадами й повсюду на варті сторожа від домових комітетів. Між иншим найбільший бій відбув ся на Інститутській вул. ч. 22, де міститься наша редакція: большевики хотіли закінчити свою полеміку з нашою газетою.

В четвер зраня потягли ся через місто чехо-словацькі частини, які з зрозумілих причин не хотіли стрівати ся з австрійським військом. По вулицях ще дуже метушили ся большевики, дограбовуючи місто. Проте публіка вже легше зітхала: тепер і сліпому видко було, що се вже останні „дії й накази“ харківського „народнього секретаріату“, якими він достойно довершив свою трьохтижневу державну роботу у Києві. Уже над вечір у друкарню „Нової Ради“ заявили ся червоногвардійці з наказом сконфіскувати папір нашої газети: „нам, мовляв, пригодить ся“. Злодії папір забрали й відвезли до помешкання офіційного „Вестніка“, але вивести вже не встигли...

Сподівали ся ночі... Ждали зі страхом, з тривогаю. Домові комітети наказали всім чоловікам не роздягати ся, лягаючи спати, щоб бути готовими до відсічі за перших же ознак нападу. Проте, на диво, ніч минула далеко спокійнішше ніж попередні. В ночі секретно утікали останні „секретарі“ з Юрасем Коцюбинським на чолі й їхньому почетови було вже не до бешкетів. Вранці в п'ятницю стало відомо, що вже „війхали“.

Так закінчило ся большевицьке панування в столиці України, отсе „плененіє вавилонське“, яке витерпів Київ. Всього панування їхнього було рівно три тижні (від 8 лютого до 1 марта н. ст.).

„Народня Воля“ принесла оповідання прибувших з Києва самовидців про те, що робили большевики у Києві. В найдикші часи татарського лихоліття нічого подібного тому, що робили большевики у Києві, не діяло ся. Сі дикуни розстрілювали людей тільки за те часами, що вони мали українське обличчя. Одного Грузина напр. мало не розстріляли за те, що в нього лице „хохлацьке“. В державному банку посітители звели спільну розмову про якихсь інвалідів. На той час тут заявив ся большевицький командуючий Мураїнов, котрий підслухав розмову публіки. Вона йому не подобала ся і він раптом закричав до вартових матросів „переколоть всех!“ Ті кинули ся з штиками на публіку, але та не згубила присутности духу й насильно вивела матросів, схопивши їх за руки. В Маріїнському парку людей вбивали десятками. Опісля грабили з мертвих усе й зовсім голих, на очах у публіки, кидали на товарні автомобілі, нічим не прикривши. Коли сі „защитники пролетаріату“ проходили по селах, ідучи на Київ, то виколювали багнетами очі на портретах Шевченка. В Києві в міністерствах большевики видали приказ не вживати української мови, бо української мови „нет, не било і не будет“. Темний, голодний Київ розстрілював ся з гармат ще кілька день після того, як українське військо залишило місто.

Про саме визволення Києва находимо в київських часописах такі вістки. Останнього дня лютого о 1/2 1 по полудні прийшло повідомлення телефонічної стації для передачі міському голові від Петлюри, що він уже за кілька верстов від Києва, щоб людність до сього поставила ся спокійно й

щоб відбирала награбоване від большевиків. Се повідомлення передано штабови міліції та грузинському комісаріатови, який по відході большевиків перейняв збройну охорону Києва. З радісним настроєм Киян по втечі большевиків гармоніювало ясне весняне сонце, що викликало на вулиці величезні юрби громадян. Коло міської думи цілий день великий натовп людей нетерпляче ждав останніх новин, читав відозви думи, ділив ся новинами. Відступлення останків большевицького війська йшло повною ходою. Над Києвом заявив ся аероплян. Автомобілі Грузинів з національними грузинськими прапорами увесь час розїздили по всьому місту.

Тимчасом наближали ся українські й німецькі війська до Києва. Під Бердичевом був великий бій. В трикутнику Бердичів—Коростеня—Київ большевики зібрали коло 30.000 війська. Се були переважно останки сьомої армії. Щоб не острілювати Бердичева, українське й німецьке військо зробило стратегічну демонстрацію в напрямі Хвастів—Козятин—Київ, а в дійсности Коростеня—Київ. Большевицьке військо епіймало ся на вудку й було розбите. Сам Київ узято без вистрілу.

Большевики, відступаючи, хотіли зірвати всі мости через Дніпро, але позакладані в мостові бики міни почастило повиймати, при чім згнуло двох людей. Над думою замаєв український прапор. Український командант Києва Власенко передав охорону міста міській думі. До громадян Києва видав Власенко відозву, в якій сповістив їх, що він вступив у виконання обовязків на підставі підтримання Ц. Ради, дійсного господаря Української Землі. Розбійники большевики, добре пограбивши Київ, розбігли ся. Власенко закликав усіх громадян, робітників, торговців і господарів до щоденних зайнять. Вкінці просив Киян, як входитьме у місто Київ українське військо, достойно його стрітати. Центральній Раді належить ся особлива почесна стріча яко нашому збавителю від хулїганів-большевиків. Вулиці повинні бути прикрашені українськими прапорами.

Передові відділи українського війська зустріло населення Києва з величезним ентузіазмом. Уже під вечір 1 марта у Києві було відомо, що українські війська находять ся на окраїнах міста. Атмосфера зразу стала легка. Все, що зостало живим вийшло на вулиці, почали ся звичайні віча, на яких відбували ся дискусії про сучасний політичний момент. На устах всіх була Ц. Рада, Українське Міністерство й безмилосердна критика большевиків. Все, безумовно все, що досі було проти Ц. Ради, зараз вело агітацію за Радою. Всі надіяли ся, що українські війська вступлять увечері в Київ, і тому до пізної ночі вулиці були повні народу.

2 марта о 9 год. ранку пройшли до площі св. Софії перші частини наступаючих українських військ з отаманом Петлюрою на чолі. Йшли чорний курінь і курінь Слобідської України. За ними йшли стройними рядами галицькі Січові Стрільці під командою отамана Коновальца й отамана Мельника. Війська посували ся в повній бойовій готовости з артилерією та кулеметами. Одночасно з сим на Велику Володимирську увійшли відділи отамана Присовського, запорозький загон, запорозький курінь, богданівці й інші частини.

Про прихід українських військ до Києва пише М. Р. в „Робітничій Газеті“ ось що: „Сьогодні зранку сонце залило теплим весняним сяйвом столицю. Здавало ся, все почало танцювати в його золотистих проміннях від величній радости... Улиці просто, як ріки, пливуть у різні напрямки... Радістю охопило все. Звідусіль несло ся, що „наші вже вступили“... Магазины з квітками переповнені. Коло 2 год. українське військо різного роду зброї лавами появило ся на вулицях і направило ся на площу св. Софії. Вигуки „Слава“, „Ще не вмерла Україна“, згуки військової оркестри потопляли Київ, а людність морем розлила ся по площі св. Софії й по всіх улицах. Не зважаючи на далеку дорогу, козаки, маючи стомлений вигляд, радісно дивили ся і навіть з великим захопленням співали „Гайдамаків“ і „Дорошенка“ та „Засвітали“ й

инших народніх і козацьких пісень. В рядах козаків було багато місцевих робітників, членів Ц. Ради, яких зі сльозами радості зустрічали їхні приятелі, родичі, знайомі.

На площі св. Софії майже кожний козак був уже з квітками. Грало декілька оркестр музики, дзвонили в дзвони й вигуки „Слава“, як грім, розливалися по всьому місті.

Надзвичайною дисциплінованістю відзначалися Дорошенківці, Петлюрівські гайдамаки, Костя Гордієнка й інші козаки. Коні, як намальовані, весело гарцюють, весело пробиваючи дорогу до прибуваючих нових частин війська. Врешті вся площа св. Софії та близькі вулиці з гарматами, кавалерією, піхотою з автомобілями прикуті були невиданим у Києві видовищем. Високо в небі, неначе птиця, плавав аероплан і над усім морем площі св. Софії почав робити мертві петлі. Всі з аханєм були прикуті до дивовижної птиці. Але зорганізовані ряди героїв-визвольників на ледви розчищених проходах рушили по Володимирській, відірвавши увагу від неба. Парад приймав військовий міністер Жуковський.

Людність з великим хвилюванням очима впивалася у кожного козака, пізнаючи в ньому С. Петлюру. Шукали його й серед приймаючих парад, але й там не знаходили... Козаки струнками рядами по всім військовим правилам проходили парадом. Їх зустрічали оркестри музики, військовий міністер вітав з перемогою... проходили ряди за рядами й укривались невгаваючим „Слава“... Нарешті поруч з іншими козаками зі втомленим видом, увесь у сірому і в чорній шапці наближався й Петлюра з його орлячими відділами.

Все заклекотало й залилося радістю до ентузіазму. Живий Петлюра, „Слава!“ — ревла від усюди... Військовий міністер запросив С. Петлюру до себе, де він був аж до кінця параду.

Останніми проходили кулеметчики й гарматчики. Розриваючи ланцюг і пробиваючи стіну громадянства до Петлюри наближилася делегація з великими букетами живих квіток... Сонце, дивлячись на це велике свято радості, все тепліше й яркіше цілувало всіх своїм золотим світлом.

Врешті все замовкло й людність з великою впевненістю почала посуватися у той бік, де був військовий міністер і С. Петлюра. Звідти котилися схвильовані звуки промови військового міністра Жуковського. Він вказав на момент надзвичайної ваги в життю Української Народньої Республіки, на перемогу української демократії й на самостійне даліше існування Української Народньої Республіки, в котрій вся увага буде звернута на те, щоб дати спокій всьому змученому людові й щоб твердо закріпити великі здобутки трудового люду України в сучасній революції. Але для цього необхідна ваша допомога, громадяне, й рішуча підтримка Народнього Міністерства в його роботі. Отже ми віримо, ми певні, що ви вкупі з Народнім Міністерством стоятимете твердо за будівничу роботу в будівництві віднині Самостійної Української Народньої Республіки. Вигуками „зробимо все!“, „згода“, „слава!“ зустріли промову, а потім з словом виступив С. Петлюра. Все навкруги замерло, а він з надзвичайною щирістю і запалом вказував на ті величезні страждання всіх горожан нашої Республіки від грабіжницько-більшевицьких банд... Був момент, коли наш нарід на хвилину забув ту силу державну будівничу, яка була запорукою його творчості. Але це була тільки хвилина й тепер ми знов у столиці змученої й обграбованої України і з новою вірою й міццю приступаємо до міцного будівництва нашої любої Української Народньої Самостійної Держави й ми віримо у вашу допомогу та творчу силу. Грім радісних згуків був відповіддю промовцєви.

Море люду почало плисти даліше, а сонце ще ясніше всміхалося до всіх святкуючих визволення. На всіх обличчях града одна слава, вічна слава всім героям борцям визвольникам з надлюдської неволі віднині Незалежної Української Народньої Республіки“.

В часі дефіляди з балкону міської ради промовляли радні Сухових, Феценко-Чопівський і голова міста. Спеціальний командант міста от. Присовський звернувся до товпи з такою промовою: „Горожане! Вітаю вас в імені останків української армії. Доложу всіх заходів, аби життя вернуло до звичайної норми, щоб людність могла забути страхоття, які пережила протягом останніх тижнів“. Зібрані на балконі радні й публіка на вулиці уладили новому командантові овацію. О год. 1/2 по полудні прибув от. Присовський до управи міста. В залі управи зібралися всі члени управи міста з головою Ряцзовим на чолі. Командант представився зібраним, а потім президент міста виголосив привітну промову. У своїй відповіді от. Присовський зазначив між инш., що як в Житомирі, Бердичеві й Коростні, так і в Києві старатиметься завести нормальний лад не при помочи терору, але по справедливості.

Від того дня Київ стає щораз більше приходити до себе.

„Підрахунки“ большевицького панування у Києві дає „Ромул“ в статті під тим самим заголовком в „Новій Раді“. Неначе важка змора зсунула на усіх з грудей з виходом большевиків, — читаємо тут, — неначе розвіялася чорна хмара, що оснувала була все життя. Тепер маємо й можемо зробити нашивку хоч деякі підрахунки з недовгого, але памятного панування большевиків у Києві.

До Києва вони тяглися всім серцем і всім „помишленієм“ своїм. Бувши принципіально й на практиці найкрайнішими централістами й наперекір усій своїй „сепаратистичній“ фразеології бажаючи знову почати „собираніє Руси“ в формі одномастних „совітських республік“, об'єднаних і сцентралізованих коло „революційного“, а саме анархічного Петрограду, большевицькі ватажки зрозуміли, що без Києва їм не стати твердо на своєму становищі. Не досить було повоювати Україну, треба було здушити її серце, треба було вицідити з нього живу, гарячу кров, що розносила инше життя, як те, що уявлялося в хоробливій фантазії самодержцям з Смольного. Жадне місто на Україні не дорівнювало з цього погляду Києву, жадне не могло грати ролю голови на Україні й, маючи в руках чи то Харків, чи Катеринослав, чи Полтаву, — большевики все-таки не мали України. Щоб запанувати на Україні, треба було здобути Київ. І от похід на Київ став своєю метою, найпершим завданням. Почалася підготовка. Пущено по Україні й в самім Києві тисячі агітаторів, що на всі голоси кляли „буржуазну“ Ц. Раду та вихваляли „робітничко-селянське правительство“, обіцяючи кому царство соціалізму, кому просто грабунок і здобич, кому добру плату, кому високе становище й кар'єру. Потім почалася систематична облога Києва, спершу здалеку. Поволі коло тієїшало, ворог насував усіма сторонами. Фронт розбитий, здеморалізований і розагітований до краю, був невиводним резервуаром, з якого черпали большевики собі підмогу й руйнували основи громадського життя. І от нарешті після памятных подій, 8 лютого сталося, — серце України опинилося в большевицькій жмені.

Що сталося за ці жахливі й ганебні тижні — ми знаємо, ми всі, що мали нещастє перебувати в Києві. Божевілля й страх літав над містом і, де далі, набирал таких огидних форм, що дихати робилося неможливо. Пригадується один епізод з давньої історії Києва, коли в нім також запанувала була „власть, принесена з півночі на вістрах“ копій, бо багнетів тоді ще не знали. То було 1171 р., коли суздальський князь Андрій Боголюбський взяв Київ, як тоді говорили, „на щит“. Грабували напасники, як оповідає літописець, увесь город, Поділля й Гору, монастирі й Софію та Десятинну Богородицю, і не було помилювання нікому: церкви запалали, християн одних повбивано, інших повязано, жінок забрано в полон, силоміць відірвавши від чоловіків, діти заходилися від плачу, багучи матірок своїх у такому поневір'янні. . . . Награбовано силу: „церкви обнажиша іконами і книгами і

ризами і колоколами"... „І бисть—кінчас літописець—в Київї на всіх чоловічїх стінах і туга і скорб неутішимая і слези неперестанїї“.

Се все було в Київї й за наших днів, — за сієї нової влади, принесеної з півночі. Житте людське... Ще й досї озиваєть ся луна від пострілів у Марїїнському парку, який зайді обернули в катівню. Скільки людей побито, ми ще не знаємо. Муравйов рахує на кілька тисяч, а він же людина в сьому компетентна. Та й коли минули вже було перші чадні дні кривавого туману, всеж кожної ночі большевики „підсипали“ все нових трупів. Добро... Грабунок увесь час ішов найвідкритїйший і найбезсоромнїйший: „обнажиша“ справді Київ від усього, що тільки можна була вивести, починаючи від харчових продуктів і кінчаючи грошевиими знаками. Лад... Про нього й говорити нічого,—все було зруйноване до тла і в хвилях анархїї що ночі київські улїці й двори ставали ареною кривавих боїв, житте громадян тільки оружною завязістю почали зайді нищити й касувати все, що нагадувало попередню владу і що держало ще який-такій лад. І докасували ся до того, що й їх самих захлинула хутко хвиля анархїї. За три тижні панування в Київї большевики згнили цілком і погибель їхня стала питанням днів,—усе одно, чи прийшло-б визволення з боку, чи ні. Се тому, що вся енергїя їхня повернула ся на саме руйнування, шахрайства, грабунок, „конфіскації“, в яких виявлено стільки тупої злості, скільки й завязіття, сполученого з таким сїрним убожеством та мізерією, що навіть не вірило ся спершу. Доказ — большевицька преса, яка взагалї буває тепер нервом і найкращим показником сили даного напрямку. Більш убогого, сїрого, нахабного й, скажу просто, дурного створіння й увязити собі не було можнїа. На краденїм паперї краденими думками розводили офіціально писакї такі візерунки з демагогїї, догматства й тупости, що можна було не турбувати ся їх довгим пануванням. Не треба було власне й бороти ся та агїтувати проти большевизму: своїми ділами й своїми писаннями він сам проти себе агїтував найкраще й у всіх, навіть у тих, хто радїв колись їхньому приходови, була одна думка: коли-ж нарештї заберуть ся вони звідси? Навить у тих, задля кого вони нїби-то почали свої криваві спроби: трудящим людям, пролетарїатови стало жити безмірно сутужнїйше, коли справдило ся гасло: „вся власть совїтам“. Нїякої влади у них не було, зате безладде, безхлїбе, безвідде, безгрішше і т. ин. взяли таку силу й так дали ся в знаки, що далї вже було нікуди. І як колись Андрїя Боголюбського, так тепер його наслідувачів випроваджувано з Київїа однодушними проклинами. Щоб здискредитувати большевизм, варто було б навмисне піддати ся під „совїтську владу“: глибшої їй могили нїхто не міг викопати нїж ті божевїднї хлопчакї й шахраї, що правили за „народнїх секретарїв“.

* * *

*Сонечко чарїане в першї днї весною
Цїлувалося-цїлуєть з рїдною землею
І з їх поцїлунок, з їжною любовю
Виростали квіти чарїанї чудовї.*

*І що ранок Божїї сонечко згасало,
І квітами, з землею цїлувалося-цїлуєть,
І їх щастє й радїсть розливалось всюди,
І радїли з ними і звїрї і люди.*

*Та зїма дістала ся і в пїчну юру,
Як сховало ся сонце за високу юру,
Коли пїжні квіти спокїйно заснули,
Вона на них лютим холодом дїстнула.*

*І померли квіти: А як сонце встало,
Як промїні першї до землї дістали,*

*Їх не стрїли квіти своїм любим смїхом,
Бо сном вїчним спали під холодним снїгом.*

*І жоть снїг той скоро сонечко пропало
І в палких обїймах землею цїлувало,
Але бїднї квіти сонцю не радїли:
Оживити їх знову не було вже сили...*

*Так в життї мойому на ті квіти-мрїї,
Що родились, квітали в роки молодїї,
Що я жив мим, мим,—теж снїги упали
І згнали мрїї, на віки пропали.*

*І жоть снїг вже тає й сонце знову цїє,
Їм не оживити вже жї квіти-мрїї,
Бо що цїлі роки снїги тїжкі крили,
Оживити те знову вже немає сили.*

Полоненїй Микола Кателнородський.

Чого прийшли Нїмцї на Україну.

Під сим заголовком видало видавництво „Вїдродження“ у Москвї офіціальної повідомлення, думки й розмови. Тому, що не тільки на Українї, а й в осереднїх державах вороги українського народу, а в першїй мїрі Москалї й москвофїли, пускають усякі брехнї про нїмецьку помїч Українї, ми також подаємо ось тут: 1) думку проф. М. Грушевського про сю справу, 2) заяву голови Ради народнїх міністрїв В. Голубовича, 3) розмову з представниками нїмецького штабу в Київї, 4) вїдповїдь державного канцлера Нїмеччини гр. Гертлінга на телеграму голови Ради народнїх міністрїв В. Голубовича й 5) поклям Української Центральної Ради до громадян Української Народної Республїки.

Голова У. Ц. Ради проф. М. Грушевський сказав про помїч Нїмеччини Українї ось що: В нїмецьких політичних кругах було здавна бажанне, щоб Україна відокремилась в самостїйну, сильну державу. Вони уважали се корисним для Нїмеччини. Під час вїйни нїмецьке правительство заходило через інстркторів вчїти полоненїх Українцїв, що поцадали до них, освїдомляти їх з національного боку й підготовляти з них українські полки, котрї могли-б після вїйни стати в оборонї Українї. Се діялось без порозуміння й волї українських політичних провідникїв, бо вони стояли за мирне поладженне української справи в Росїї; хотїли, щоб Росїя перетворилась у федерацію. Але Нїмцї думали, що мирно українська справа не розрїшить ся, і їх сподівання справдились.

Нї кадети й октябристи, що правили Росїєю в першї місяцї після революцїї, нї росїйські соціалїсти-революцїонери Керенського не хотїли дати прав Українї, не хотїли щиро піти по дорозї федерацїї, як то радили й добивались Українцї. А коли владу в Росїї захопили большевики, вони захотїли силомїць задавити нашу українську вільнїсть, знищити Центральну Раду й наново підбити Україну під Росїю, почали з нами вїйну та стали здобувати Київ, щоб не дати нам довести до миру з Нїмеччиною й Австрїєю.

Тодї Українське Правительство й мусїло пригадати собі ті українські полки з полоненїх, що сформувались в Нїмеччинї. Вони рахувало, що обїїдет ся з-своїм вїйськом з помїчнїю. Сих українських полкїв і галицьких Сїчових Стрїльцїв, котрїх хотїло дістати з Галичини. Але виявилось, що полки з полоненїх можуть прийти за якийсь місяць, а Австрїя не похочувала давати стрїльцїв і взагалї під впливом свого громадянства з початку зовсїм відмовлялась від допомоги. Таким чином треба було спїшити з очищенням Українї від большевикїв, щоб настав лад і не пропала весна для роботи на полі.

І от правительство наше побачило себе змушеним прийняти помїч від Нїмеччини, котру та, бажачи помогти

Україні якомога скорше стати на ноги, пропонувала від самого початку, не жадаючи за се ніякої нагороди. Зараз по підписанню трактату правительство наше попросило німецьке правительство подати своє військо на Україну й за кілька днів, в перших днях лютого, воно було подане.

В інтересах Німеччини, щоб Україна була самостійна й сильна, і вони помагають нам для сього.

Військо їм потрібне самим і тому їх полки зістануться тільки доти, доки вони будуть потрібні нашому правительству для очищення України. Їм наказано не грабувати, ні кривдити українську людність, бо німецьке правительство хоче, щоб між Україною і Німеччиною були відносини ширі й дружні і щоб українська людність дивилась на Німців, як на своїх приятелів. При кожній німецькій частині мусять бути українські комісари й перекладчики; на місцях, де Німцям чогось треба, вони повинні звертатись через них до місцевих наших установ. Треба тільки, щоб ці установи були в порядку й помагали Німцям мати все їм потрібне, дорогою законною, за гроші, а якби де сталась від Німців кривда, давати знати нашим властям.

Голова Ради народніх міністрів В. Голубович заявив: Війна, объявлена совітом народніх комісарів Україні, захопила нашу молоду Українську Народню Республіку зовсім несподіваною. Большевики наслали на Україну силу свого війська й червоногвардійців (здебільшого грабителей і злочинців), котрі сараною пройшли по нашому краю, беручи місто за містом, і захопили навіть Київ.

Центральна Рада та Правительство України — Рада народніх міністрів мусяли покинути на деякий час Київ, виїхали на Волинь і почали збирати сили проти насильників і грабіжників. Але одурений большевиками наш народ дуже мляво підіймався на охорону свого краю, своєї волі, свого багатства, а тимчасом большевики без ладу, без контролю відбирали та грабували у селян усякий продукт, як то: хліб, худобину, цукор, і вивозили у Великокорсію. Руїнували вони усе народнє багатство, а людність нашу розстрілювали тисячами й десятками тисяч.

І от, щоб припинити руїну краю, щоб заховати людність від розстрілу, знущання та грабунку, Українське Правительство через свою мирову делегацію звернуло ся 12 лютого с. р. до німецького табору за допомогою проти грабіжників. Німецький наряд згодив ся допомогти нашому народови й вислав на Україну військо.

В тих місцях, де загодя розяснено населенню про мету приходу Німців, там, де мала ся хоч якась влада, там українське населення віднесло ся спокійно й навіть задоволено. Навпаки, в місцях, де агітували большевики, населення зустріло німецькі війська вороже й навіть зі зброєю в руках.

Щодо відношення німецької старшини й Українського Правительства, то се — відношення співробітництва; добрі приятельські відносини, без яких то небуло непорозуміння. Німецьке військо, яко дружне, не вмішуєть ся у внутрішні діла, у хатні справи Української Народньої Республіки. Німецька старшина не судить, не карає громадян нашої Республіки, а коли кого арештує, то тільки за напад на німецькі війська або за допомогу большевикам. Щодо реквізиції хліба, худоби й інших продуктів, то роблять се німецькі війська не для вивозу у Німеччину, а для потреб похідного часу; але при реквізиції Німці видають квитки (розписки), по яким буде платити Українське Правительство.

Вороги наші пускають усякі непевні чутки, ніби-то Німці мають забрати з України увесь хліб. Згідно з договором, котрий підписала Українська Народня Республіка з Німеччиною, ми продаємо Німцям після обмолоту лише лишок („ізбиток“) нашого врожаю, не руйнуючи таким чином нашого сільського господарств й не зменшуючи потреб української людности. Скільки саме мусять продати Німцям сього року, се встановить комісія, котра складаєть ся порівну

з Українців і Німців. Сяж комісія вкаже, скільки та якого краму треба привезти з Німеччини для наших селян і для мешканців міст. Але багато краму й зараз вже привезеть ся і до Великодня вже буде сила дешевого доброго краму.

Варешті мушу сказати, що на мою думку при нашій зорганізованості дружні відносини з могутньою німецькою державою принесуть лише користь молодій Українській Республіці, зміцнять її і поставлять нарівні з іншими великими державами.

Представники німецького штабу сказали: Німецькі війська прийшли на Україну на просьбу Українського Правительства, щоб установити знов спокій і лад. Таким чином німецькі війська — гості Українського Правительства й тому відносини поміж ними добрі.

Українські війська підлягають найближчій німецькій старшині й під її проводом воюють спільно з німецьким військом.

Відношення до населення дуже неоднакове, дивлячись по поглядам і відношенню населення. Усі бажаючі порядку, котрі стоять на боці Правительства, бачуть у Німцях своїх визвольників і задоволені з їх приходу. Вороги Правительства, а так само й усі, хто через непорядки міг багатіти, і насамперед широкі кола, котрих нацьковано й неправдиво освідомлено, ті бачуть у Німцях своїх ворогів і боять ся через них щось утеряти. Особливо треба підкреслити, що більша частина селян гадає, що Німці покликані багатими поміщиками, щоб перешкодити розділові землі. Се — брехня, бо Німці ні в яким разі не мають наміру втручати ся у внутрішні політичні відносини Українців. Велика частина Жидів бачить свої інтереси нарушеними Німцями, бо вони під час панування большевиків мали змогу робити дуже гарні діла торгівлею награваним майном.

Німецькі війська затримують, арештовують громадян України лише тоді, коли захоплюють їх під час злочинства й коли немає на місці органів української влади, або вони не мають сили вжити відповідних кроків. Коли в окремих випадках було се з іншої причини, се було непорозуміння.

В звязку з сим Українці, заарештовані німецькими військами, будуть передавати ся українській владі для притягнення до суду. В багатьох випадках суд зробило військо через нерозуміння обставин; пороблені відповідні пояснення та вказівки.

Військам, котрі на просьбу Українського Правительства прийшли до краю (на Україну), неможливо доставляти харчування з Німеччини, а тому вони мусять се одержувати від краю (України). Але се може відбуватись лише законним шляхом. А тому військам наказано так: Харчування, як що тільки як небудь можливо, купувати й зараз же платити. Коли купити не можливо, то добування харчування мусять відбувати ся через посередництво органів влади. Лише тоді, коли не маєть ся ніяких органів влади або вони відмовляють, військо мусять, закликавши товмача (перекладчика), звернути ся безпосередно до населення, щоб його умовити доставити військови все, чого воно потребує. За всі приставлені продукти мусять бути видані квитки, по можливості на українській мові, обовязково з печатю і підписами. Для сих рахунків військо веде докладно книгу, щоб її кожен час можливо було перевірити. Виплати по рахункам зроблять українські органи влади. Війська, що ведуть війну, дійсно обтяжують населення; але уникнути сього не можливо. Одначе громадянин не мусять згадувати завжди про сі неприємности, але пам'ятати, що багато німецьких офіцерів і салдатів життє своє віддали за врятування України від большевиків.

Щодо запитань, як далеко піде німецьке військо по Україні, то се в першу чергу залежить від бажання Українського Правительства.

В разі, як се було-б потрібне, Німеччина, не дивлячись на важку боротьбу на західнім фронті, цілком в силах надіслати на Україну ще значно більше війська.

Німецький державний канцлер. Голова Ради народніх міністрів Голубович вислав до німецького державного канцлера гр. Гертлінга таку телеграму: Я користуюсь випадком мого однодневного пробування в Бересті в гостях у головнокомандуючого німецьким військом східного фронту, щоб з великою радістю сповістити вас, що українське й німецьке військо вступило в столицю України Київ, де їх радісно зустріло населення. Ми приписуємо визволення нашого міста та країни по більшій частині тій допомозі, якої ми просили у німецького уряду та яку нам дало побідне німецьке військо в боротьбі проти ватаг північної Росії. Від імени українського народу та його уряду сердечно дякую вам. З невідомою радістю ми зустріли звістку про визволення Києва. Я поздоровляю німецьке й українське військо зі скорим успіхом, з задоволенням відзначаю факт участі німецького війська у визволенню України. Хай будуть забезпечені українському народови воля і могутність.

Німецький канцлер відповів: З щирою радістю почув я вістку про визволення Києва, старій високошановної столиці України. Я здоровлю вас і молоду українську армію з таким швидким успіхом і висловлюю разом з усією німецькою людністю своє задоволення з приводу того, що німецьким військам довелося взяти участь у визволенню українського народу. Хай назавше збереже він волю і владу, щоб жити у згоді по власному розумінню і ним самим установленю праву. Німецькі війська ще стоять у вашому краю. Однак маю сміливість заявити, що як тільки ви прийдете до переконання, що справа німецьких військ скінчена, негайно буде даний наказ про їх вивід.

Від Української Центральної Ради до громадян Української Народньої Республіки. (Оповідання). Україна пережила тяжкі часи, яких давно не переживала. Саме в той час, як Центральна Рада доводила до кінця своє діло — мир з західними сусідами й розпущення до дому втомленого, змученого війська, задоволення нашого селянства й робітництва земельним і робітничим законодавством і як готовилася передати далі порядок нашу визволену Україною Установчим Збором, найшли на нас російські большевики.

Пішов огонь і руїна по землі нашій. Горіли городи й села. Лила ся кров, нищилось все багатство нашої землі.

Большевики збаламутили багато й наших людей, особливо солдатів, фальшивими чутками й порожніми обіянками, котрих не могли здійснити, та захитали оборону нашої країни. Їх підтримували також ті прихильники царської влади, нищителі трудячого народу, що не хотіли допустити, щоб Україна була вільною і незалежною, щоб зісталися в силі свободи, проголошені третім і четвертим Універсалам.

Російське правительтво большевиків народніх комісарів завзяло ся знищити Українську Центральну Раду й поставлене нею Правительтво народніх міністрів, щоб не дати їм довести до кінця миру. Всіма силами повело воно наступ на Київ і стало його безжалісно руйнувати з гармат і палити. Тоді Центральна Рада й Рада народніх міністрів, щоб заховати від знищення столицю України, вийшли з Києва та перенесли свою діяльність на якийсь час на Волинь. Але весь сей час — і під обстрілом Києва і під час виходу свого — не переривали вони своєї роботи коло забезпечення волі України та її трудячого люду. Центральна Рада прийняла земельний закон, що всю землю передає трудовому народови, ухвалила закон про робочий осьмигодинний день. Постановила зорганізувати громадські роботи для безробітних і призначила на се 100 мільонів карбованців. Довела до кінця і діло миру і в самий час, коли большевики входили до Києва, в Берестю делегати України підписали мир з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною — мир почесний і гідний, який вертав Україні всі землі і всіх полонених без усяких оплат.

Українське військо, яке вірно зісталось при Центральній Раді, за той час завзято билось з большевиками.

Проте бачучи, що ся боротьба затягається і своїми силами не можна буде скоро вигнати з України ворогів і завести лад, а весна надходить і для роботи мусить бути лад і порядок, Рада народніх міністрів постановила прийняти допомогу нових, замирених сусідів — Німеччини й Австрії, щоб за помічю їх війська, яко мога скорійше, очистити край наш.

Вороги нашої волі з сього приводу почали лякати людей, що тепер, як Німці йдуть на Україну, то се кінець українській волі, кінець свободам, знов будуть панувати пани, а селянам землі не буде.

А се неправда.

Українська Центральна Рада, як проголосила своїм четвертим Універсалам незалежність і самостійність Української Народньої Республіки, так при тій самостійності й незалежності стоїть і буде їх боронити від усякого замаху.

Як віддала вона всю землю робочому народови земельним законом, так на тім вона і стоїть. Закони, видані на користь робітників, також будуть і далі в силі.

Всі свободи, установлені третім і четвертим Універсалам, і далі зістають ся. Професійні спілки, ради селянські й робітничі мають далі вести свою роботу для охорони своїх класових професійних інтересів. Тільки на владу не можуть вони претендувати, бо владу на Україні мусить бути одна — Української Центральної Ради й міністрів.

Всі народности України мають користувати ся всіма громадянськими й національними правами та вільностями, які проголошено четвертим Універсалам.

В усе Німці не мішають ся і ніякої зміни в тім не мають робити. Вони приходять як наші приятелі й помічники на короткий час, щоб допомогти нам в скрутну хвилину нашого життя, і не мають заміру в чім небудь перемінити наші закони й порядок, обмежити самостійність і суверенність нашої Республіки.

І Українська Центральна Рада не має наміру задержувати в своїх руках влади довше, ніж можуть зібратися Всенародні Збори Українські. Установчі Збори, призначені на день 2 лютого, не могли зібратися через большевицький наступ. В сій хвилі ще не відомо, де встигли відбутися вибори, й чи не знищено результатів сих виборів. Але в кожному разі Центральна Рада, як тільки можна скорше поспраєть ся скликати вибранців народніх, вибраних загальним, рівним, безпосереднім, тайним і пропорціональним голосуванням і передасть їм владу, а тепер всіх громадян Української Землі закликає:

Непевним поголоскам, котрі пускають вороги ладу та свободи, не вірити,

братись до роботи громадської. Помогати правительству у боротьбі з безладдям і всіма, хто його сіє,

роботою щільною, твердою, зорганізованою спішити залічити тяжкі рани, задані нашій країні тяжкою війною і усобицями.

Подбати особливо про те, щоб земля, яка перейшла до рук трудячого народу, була уся засіяна, бо в хлібі наше багатство.

Аби жила й цвіла наша відроджена, вільна й незалежна Українська Народня Республіка.

Дано в Києві, року 1918, дня 11 березня, в свято народження Тараса Шевченка.

Українська гривня.

Центральна Рада прийняла закон про новий випуск українських грошей. Він установляє, що монетною українською одиницею, на котру буде йти рахунок, буде гривня, рівна півкарбованцеві й поділена на 100 шагів. Незадовго будуть випущені срібні гривни, золоті двадцяти-гривняки, паперові гроші в 2, 5, 10, 20, 100, 500 і 1000 гривень і дрібна монета в 1, 2, 5, 10 і 50 шагів.

Що карбованець наш, як і російський рубель на монетну одиницю занадто великий, се признано давно. Всі європейські краї крім Англії рахують на дрібніші гроші: в Німеччині на марки, рівні приблизно півкарбованцеві, в скандинавських краях на корони різної великості, в латинських краях на франки різної назви й великості, в Австрії на корони приблизно такі, як франки, а рівні приблизно 40 копійкам, і т. д. І в Росії давно вже носили ся з гадкою замінити рубель меншою одиницею, — тільки не могли рішити, чи перейти на полтинник, чи на франк, і так на сім справа завмерла.

У нас, коли Ц. Рада прийняла закон про випуск карбованців, поділених на 200 шагів, тим самим принципіально вже було рішене питання, що монетною українською одиницею буде пів карбованця, поділеного на 100 шагів. Треба було тільки знайти для неї відповідне ім'я. По довгих міркуваннях українські фракції Ц. Ради прийшли до переконання, що єдино правильно буде й тут, як і в справі державного українського гербу, вернути ся до старої української монетної одиниці, яка була у нас за часів нашої державної незалежності — до гривні, або як тепер вимовляють у нас се слово (гривня),—до гривні.

Се дуже стара наша одиниця ваги й заравом вартості, початок котрої навіть невідомий. З початку так звав ся очевидно фунт срібла, що був одиницею міри. Але згодом, як то звичайно бувало з усякими монетними одиницями, — металічна вага гривні все зменшувала ся. В часах київської держави вона важила тільки коло пів фунта срібла, далі-ж ще менше, але гривня все-таки довго зіставала ся у нас монетною одиницею. Аж з тим, як наші землі стали переходити під власть Польщі й Литви, починаєть ся у нас рахунок на копи, на злоті, перенесений з Польщі й Литви разом з чужою монетою. Він згодом закоринив ся й витиснув у нас старий рахунок на гривні й місцями в певних змієних формах рахунок на коповики та злоті задержав ся ще й тепер.

Ще пізнійше разом з московською зверхністю над Україною і з московськими грошима вернула ся до нас і стара гривня вже в новій московській формі яко частини московського рубля. Так було з багатьма иншими річами: різні правила, уряди, постанови київського часу, що за київської держави поширили ся в підлеглих їй великоруських (московських) краях, там набрали иншого, відмінного значіння і потім, коли настала московська власть на Україні, вертали ся з нею до нас з сим новим чужим нам значіннем. Так в Московщині з часом монетною одиницею став рубель, себто відрубок, що був з початку половиною гривні; гривня з часом стратила свою металічну вартість і кінець-кінцем була прирівняна до десяти копійок, котрих в рублі раховано сто. Коли потім в минувшім столітті переведено новий рахунок на срібло, назва гривні зістала за 10 копійками мідю, що значили три з половиною копійки на срібло, й так досі задержав ся у нас по селах сей рахунок на гривні (семигривник—двадцять копійок).

Се декого бентежило, коли зайшла мова про поверненне нашої старої монетної одиниці, яка вже вона, мовляв, наша, коли побувала в московських руках і там стала гривником,—як його робити половиною карбованця. Але так не можна міркувати.

Не одно наше побувало в московських руках і набрало там иншого значіння, але коли воно наше й нам потрібне, то як нам його пурати ся? І козак наш, борець за волю й рівність, вернув ся до нас у виді московського козака з нагайкою, призначеною на те, щоб розгоняти народ. Та ми того не злякали ся й козацького імени не відрікли ся! Колись поруч нашого Переяслава, Галича, Либеди, Золотих Воріт київських зявили ся Переяслави, Галичі, Золоті Ворота на Московщині, там називали городи й місцевости на взірєць

Київщини. Чи нам через се перемінати свої питоменні назви, що такі зявили ся на Московщині?

Ні, наше зістаєть ся нашим і, коли воно нам потрібне, ми можемо ним покористувати ся і надати йому свій зміст, не зважаючи на те, який зміст хто деє колись в нього вкладав. Коли нам треба своєї монетної одиниці, на що нам назвати її полтиною, коповиком, короною, маркою, франком, коли у нас була своя стара назва, дарма, що вона була в чийсь чужім уживанню.

Иншої грошевої одиниці у нас не було крім гривні,—їй годить ся й бути нашою монетною одиницею. Була вона одиницею за нашої старої держави, нехай буде й за нової.

Злегіла вона була з фунта [на пів фунта срібла, до трьох копійок мідю, вартости фунта хліба, зможе й підняти ся до вартости пів карбованця. А вже й так ми мали гривню, рівну трьом копійкам, і гривню чи гривенник, рівну десяти копійкам. Нічого, розбирали ся люде. Розберуть ся й тепер дуже скоро й не помішають московського гривенника з українською гривнею.

Люде розбирають ся в грошах дуже скоро. І однаково прийдеть ся розбирати ся в українських карбованцях і в николівках, в керенках, московських грошах золотих, срібних і паперових; в різниціях курсу на них всяку всячину. Що в тій монетній замішанині, яка неминує буде якийсь час та вже й тепер є, може орієнтуванне у вартості й ціні нової української гривні? Прийде легше, як що небудь, і власне раз виведе з усякого замішання саме тому, що уся зовсім нова одиниця.

Приблизно вона відповідатиме німецькій марці й англійському шілінгови, золота двадцяти-гривенна монета англійському фунтови стерлінгів. 80 гривень приблизно відповідатиме 100 франкам, 100 австрійським коронам, 100 італійським лірам. Завданнем нашої фінансової політики мусить бути те, щоб такий курс мали наші паперові гроші, себто щоб наш кредитовий білет на 20 гривень дійсно відповідав золотій монеті в 20 гривень, а тоді відповідатиме англійському фунтови й золотому двадцяти-марковикови й наш паперовий кредитовий білет на 20 гривень. Сього треба досягти й тоді наша гривня буде в честі та поважанню.

(Нар. Воля).

Михайло Грушевський.

Українська комісія для друку грошей в Німеччині з її провідником Е. Галіцинським (X).

Німецькі побіди на західнім фронті.

Дня 22 марта після короткого, але сильного обстрілу гуратанням вогнем Німці почали наступ на фронті між Арра й Ла Фер, який дуже скоро поширився до 80 кілометрів. Англіїці, які боронили сю частину фронту, не витримали несподіваного німецького наступу, й Німці пробили відразу першу та другу, а незабаром і третю лінію англійських окопів. Свій успіх завдячують Німці незвичайно сильній артилерії, незломній хоробрости піхоти й подиву гідному точному співділанню різних родів зброї, передусім піхоти й артилерії. Німецька артилерія звляється так скоро за піхотою, що Англіїці, не зважаючи на всі зусилля, не могли спинити німецького наступу та прорив англійського фронту шпестіжно збільшував ся вшир і вглиб.

Вже в перший день наступу Німці забрали в полон понад 16.000 Англіїців і здобули понад 200 гармат. За весь час наступу число полонених зросло до 75.000, а число гармат до 1.100. Крім того здобуто багато тисяч кулеметів, величезні склади муніції, багато локомотивів, вагонів, дуже великі засоби поживи й одіжи та иншої добичі.

За декілька днів Німці пробили ся на 60 кілометрів у глиб англійсько-французького фронту й зайняли територію до 2000 квадратних кілометрів. Німецький клин все глибше вбивається між англійською та французькою частинами фронту, загрожуючи розірвати його. Французи й Англіїці стягають всі можливі резерви, забираючи, що дасть ся забрати, й з інших частин фронту, а навіть з Італії та з Греції і стараються всіма силами спинити Німців, але, як показується, не можуть цього зробити. Німці здобули багато сильно вибудованих позицій і цілий ряд сіл і міст: Ла Фер, Бапона, Перрон, Альверт, Несль, Роє, Нойон і т. ин. 28 марта Німці здобули важний стратегічний пункт Монтіде, на залізничім шляху від Парижу до Амьєн, головної квартири англійського штабу. Амьєн стоїть вже під огнем тяжкої німецької артилерії. По здобуттю Амьєн Німці зможуть з одного боку загрожувати Парижу, а з другого боку білу фланку, а почасти й спину англійської армії, яка в такому випадку могла б опинити ся в дуже небезпечнім положенні між морем і німецькою армією.

Дальшому наступови Німців сильно сприяє їх тяжка артилерія та літаки. Німецькі гармати з успіхом обстрілюють пункти, що лежать на 40 кілометрів поза французько-німецьким фронтом, і шкочать пересуванню резерв. Летуни відбувають не лише розвідочну службу, інформуючи точно штаби армії про рухи противника, але й беруть діяльну участь в бою, обстрілюючи з кулеметів ворожі лави з незначної високости.

При теперішнім наступі Німців узяли значну участь з їх боку й численні танки, опанцеровані й озброєні кулеметами потвори, які ломлять на своїм шляху, як солому, товсті дерева та рвуть, як нитки, найгрубіші дротяні загороди.

До найбільших несподіванок сього наступу Німців належать безперечно їх нові, зроблені Крупом гармати, які обстрілюють Париж на віддалі понад 100 кілометрів, примушують значну частину його населення опустити місто й шпирять переполох не лише в Франції, але й в Англії.

Кілька днів після недовгої павзи, протягом якої Англіїці та Французи даремно старали ся відбити бодай частинку наступу. В попередніх боях Англіїці мали такі великі втрати, що Французи мусіли перебрати на себе деяку частину фронту, яку раніше боронили їх союзники. Головним вождом французьких, англійських, бельгійських і американських військ призначено французького ген. Фоша. Для оборони своїх нових позицій союзники стягнули величезні сили, чекаючи що дня нового нападу Німців. І вони відновили свій наступ 5 квітня. Не зважаючи на те, що союзники свігли цілком добре знати, де Німці почнуть знов наступати, вони не

змогли й на сей раз стримати німецького наступу та мусіли знов відступати на кілька кілометрів назад. Посуваючись з обох боків міста Морей, Німці здобули на західнім березі Авр Кастель і Майїї. По закінченні обчисленню вносиви дотеперішня здобич німецької армії від початку офензиви понад 90.000 полонених і понад 1300 гармат.

Вісти.

Смерть матери проф. М. Грушевського. В часі обстрілювання большевиками Києва й дому голови Ц. Ради проф. М. Грушевського його недужу матір винесли 25 сїчня на руках до сусідньої лічниці, де вона померла 30 сїчня. Похорону Покійниці відбули ся тоді потайно, бо большевики чотували на семю проф. Грушевського, щоб її увязнити. 24 марта яко в сороковий день смерти Покійниці відправлено у соборі св. Володимира у Києві панахиду.

Рада народніх міністрів про Союз визволення України. Член президії Союзу визволення України Олександр Скоропис-Іолтуховський, діставши ся через Стокгольм і Петроград до Києва, дня 30 сїчня мав на Раді народніх міністрів коротке звіттенне про діяльність Союзу визволення України. Рада народніх міністрів, вислухавши звіттенне, признала, що в діяльності Союзу та в особистій діяльності Скорописа-Іолтуховського як його члена не було нічого нечесного та шкідливого для Української Народньої Республіки, і 6 лютого постановила вислати п. Скорописа-Іолтуховського до Берестя та приділити до мирової делегації. Пізнійше Рада народніх міністрів признала його комісаром для Холмщини й Підляшя.

Катеринослав зайняли українські й німецькі війська.

Війна з большевиками. Офіційний комунікат Генерального Штабу Української Народньої Республіки з 15 марта. Південний фронт: Наші війська з Німцями зайняли Ольвіополь. Східний фронт: Бригада Натїєва вийшла на фронт р. Удай—Лубні. Большевики розсівають ся по селах, палять, граблять і ведуть агітацію проти Українців. Чехо-словацький корпус розділив ся на большевиків і нейтральних. Чехи-большевики злучили ся з Москалями, а нейтральні частини йдуть через Курськ, Орел на схід. — З 16 марта. Південний фронт: На лінії Фастів—Знаменка наші частини зайняли Цибулево. Східний фронт: Золотоносський відділ вільного козацтва зайняв знов Золотоношу. Большевики не могли пробити ся через Гребінку й розсіяли ся по доколичних селах. — З 18 марта. Південний фронт: З Одеси наші й австрійські частини пішли на Миколаїв. З Ольгополя німецькі частини дійшли до Помічної. Східний фронт: 16 марта по тяжких походах перший кінно-козацький полк з гірською батареєю і полтавським партизанським відділом під проводом полковника Петрова зайняли Лубні й не дали можливости большевикам зірвати міст через Сулу. Тепер наші частини підходять до ст. Ромодану. З Бахмачу почав ся похід на Ромен. Поки-що зайнято Григорівку.

Справа монополізації заграничної торгівлі України розглядала ся на одному з засідань державної комісії для вимоти товарів між Україною і центральними державами. Пропозиція передати сю справу кооперативам не зустріла згоди більшости членів наради, які вказували, що молоді кооперативи на Україні не зможуть справити ся з сим складним завданням і тому необхідно віддати се приватній ініціативі, установивши тільки державну контролю над привозом і вивозом. Від імени комісії ухвалено звернути ся до населення не пропонувати центральним державам ніяких торговельних умов, поки не вяснено ся справа з монополізацією. (Н. Р.)

Де Винниченко? На заклад „Нової Ради“ до тих, хто знає щось певного про В. Винниченка, озвати ся до редакції „Н. Р.“, зайшов студент українського народнього універси-

тету й розповів про свою випадкову зустріч з ним. Зустрів ся він з Винниченком коло стації Жуляни 12 лютого н. ст. Винниченко їхав з дружиною з святошинської санаторії, де він лежав хорий. В Жулянах вони сіли в якийсь брудний етапний поїзд і поїхали на Фастів, Козятин, Христинівку та Знаменку. Їхати увесь час довело ся у брудних, загиджених вагонах разом з грубою салдатською масою, маючи при собі тільки маленький кошик з найнеобхіднішими речами. Про захоплення Київля більшовиками Винниченко сказав, що хоч більшовики й захопили Київ, однак се не свідчить про кінець всьому, бо має прийти закордонна поміч. Про себе В. Винниченко сказав: „Я все дав, що міг, а тепер знову вертаю ся до письменницької праці“. Він дуже турбував ся за свої манускрипти, книжки й ин., що залишали ся на його квартирі у Києві. На Знаменці інформатор розпрощав ся з Винниченком, при чім останній висловив бажання добратися до Новочеркаська, але се було неможливе й він поїхав кудись на південь, але в усякім разі не на Херсонщину, а скорше у Крим.

Обіжник міністра внутрішніх справ. З підписом міністра внутрішніх справ П. Христюка (за попередньої Ради народніх міністрів) губернським і повітовим комісарам розіслано такий обіжник: „В останнім часі дуже часто помічають ся випадки розграблення окремими особами живого й мертвого інвентаря з маєтків. Виходячи з того, що на підставі земельного закону всі маєтки, а також живий і мертвий інвентар є власністю народу, що за цілість сього майна відповідають земельні комітети, пропонуєть ся комісарам пояснити земельним комітетам, щоб вони не допускали до такого лиходійства, памятаючи, що за се вони понесуть кару, як за лінєвство в охороні народнього майна. Комісари мають поробити всі заходи коло звернення награбленого інвентаря на таких умовах: 1. а) Предмети прожиттєвля і паші віддають ся на реверс в місце й реченець, вказані повітовими харчовими управами. б) Живий інвентарь віддаєть ся в те господарство, звідки його забрано, в тім разі, коли се господарство має досить корму та приміщення, в противнім разі зостаєть ся у тримаючих на збереження з відібранням у них відповідної підписки. в) Мертвий інвентарь і частини зруйнованих будов звертають ся в ті господарства, з яких їх забрано, під наглядом за виповненням сього повітових земельних управ, у розпорядженне котрих згідно з законом перейшов живий і мертвий інвентарь. г) Ліє і дрова звертають ся в господарства та звозять ся у вказані земельними управами місця. д) Лієні матеріали звозять ся в склади, звідки їх забрано, та звертають їх власникам відповідно до приваєжности. е) Меблі, посуда й инші річи домашнього обходу звертають ся їх власникам або повіреним. ж) Річи, взяті від инших, вказаних на першім місці, треба звертати в місця, звідки їх узато. 2. Особи, товариства й організації, що збули вже розграблені річи, повинні віддати отримані за них гроші до найбільших скарбових урядів у депозит губерньського земського комітету. Усе майно, котре по закону зостаєть ся власникам, звертаєть ся їм. Про сей розпорядок широко сповістити населення та про пороблені розпорядки негайно повідомити міністерство. Народній міністер внутрішніх справ П. Христюк. Директор Адміністративно-політичного Департаменту Гасвський.

В справі меж України з Росією і Румунією подає за „Боротьбою“ „Кієвская Мысль“ таке: Межа Великої Росії й України проходитьме етнографічними межами української території через орловську, куреську, воронізьку губернії й через Донську область. Чернігівська губ. в цілости увійде в склад Української Народньої Республіки. Задумано також прилучити до України ціле українське Передкавказзе, яке обіймає Кубанську область, Чорне море по Сухум і частину Терської і Ставропільської областей. На полудні межувала-б таким робом Україна з незалежною кавказькою республікою.—Середня Бесарабія відійде до Румунії, хотинський по-

віт, частина сороцького, а також акерманського аж до гирла Дунаю мають належати до України.

Назначення. Серебрякова призначено командантом виницького повіту. Губерніяльним командантом Чернігівщини призначено Бондаренка, а Полтавщини Кудрявцева. Військовий летун Віктор Павленко призначений інспектором повітряної флотії України.

Університетська справа на Україні. 24 марта на засіданні Ради професорів обговорювало ся питання про перетворення київського українського народнього університету на державний, про зєднання його з університетом св. Володимира та про заснування на Україні цілої низки українських університетів (Відродження).

Та сама часопись доносить, що Українське Наукове Товариство у Києві виробляє проєкт утворення цілого ряду державних і народніх українських університетів та вищих наукових заведень, які має предложити ся міністерству просвіти. Поки-що згідно з тим предложенням утворено-б три державні українські університети, а саме: у Києві, Катеринославі й Кам'янці Подільській і 8 народніх університетів: в Харкові, Сумах, Полтаві, Кременчузі, Черкасах, Житомирі, Винниці й Чернигові. Полтавський і чернігівський університети стали-б в короткім часі державними. На університет в Кам'янці Подільській зібрано коло мільон карбованців. — На нараді вищих урядників українського міністерства просвіти директор департаменту для вищих шкіл предложив програму будучої діяльності департаменту. В дискусії піднесено питання, чи українська держава буде в силі удержати 2 університети в Києві, як що народній київський університет перейде на державний кошт. Більшість учасників наради висловила сумнів про можливість удержування у Києві двох державних університетів і домагаєть ся утворення з володимирського й народнього університету одної вищої школи. Се питання мають порішити збори професорів українського народнього університету й міністерства просвіти.

Розмова з гр. Форґачем. Один з співробітників „Нової Ради“ мав розмову з провідником австро-угорської торговельної делегації гр. Форґачем. Ціллю делегації на думку гр. Форґача в першій черзі є завязання живих торговельних відносин між монархією і українською державою. Найкатегоричнішим способом запевнив він, що Австро-Угорщина не має жадних анексійних цілей на Україні й не бажає зовсім вмішувати ся у внутрішні українські справи. Факту, що австрійське військо оперує на Херсонщині, а німецьке у Києві, Полтавщині, не треба розуміти так, буцім-то центральні держави мріяли про якийсь поділ України на сфери впливів. Напрями воєнної акції одних і других військ залежать виключно від географічних обставин. Австрійське військо пішло на Україну як приятель, а не як ворог. Його відкличеть ся назад, як тільки порядок в краю привернеть ся і як того зажадає Українське Правительство. Змаганням деяких російських кругів закаламутити приятні відносини між Австро-Угорщиною і Україною гр. Форґач не надає жадного значіння.

З німецьким послом у Києві мав нагоду розмовляти співробітник „Боротьби“. Німецький посол Мумм жоватий з донькою колишнього німецького конзула Шефера, що перебував у Києві. Вражіння з Києва у нього дуже гарні. Безумовно українська держава не цілком ще налажена, — говорив посол, — але ми маємо надію, що вона швидко стане на ноги. Що торкаєть ся німецького війська, воно вийде на перше слово Українського Уряду, розумієть ся, коли правительству молоді республіки більше по душі більшовики, — закінчив, сміючись посол. Ми знаємо, що частина українського громадянства проти нас, Німців, але ми певні, що швидко всі побачать, що ми приятелі, а не вороги української держави, та змінять до нас відношення. Посол Мумм трохи вражений тим, що серед Українського Правительства зєднуєть ся в одній особі кілька різнородних посад. Голубович зробив на нього як найкраще вражіння, бо се дійсно державний муж.

Українська телеграфічна агенція (У.Т.А.) Українська державна телеграфічна агенція розпочала сими днями свою діяльність. Завданням агенції — об'єктивне освітлювання всіх найвидатніших подій громадсько-політичного й соціально-економічного характеру, що відбуваються в Україні та за кордоном. Агенція має своїх кореспондентів в найголовніших центрах України, в Німеччині й Австрії. По згоді агенція відкриватиме свої відділи й по інших закордонних центрах. Телеграми є трьох груп: першу групу можуть передплачувати ті видання, які бажають одержувати докладні відомості про всі світові події; другу — ті, що бажають одержувати телеграми в більш скороченому вигляді, а третю — ті, яким потрібні найцікавіші телеграми в дуже скороченому вигляді. Тимчасова ціна телеграм першої групи — 1000 карб., другої 500 карб. і третьої 200 карб. на місяць.

Перша українська дивізія в Києві. 24 марта в день на площі св. Софії відбувся парад дивізії, який приймав міністер війни ген. Жуковський. Парадом командував начальник дивізії ген. Зелінський. На параді були присутні вищі військові українські влади та представники німецької й австрійської команди. Увечері в міській театрі відбулася урочиста вистава в честь козаків першої української дивізії. В театрі була присутня ціла Рада міністрів з Голубовичем, багато членів Центральної Ради з проф. М. Грушевським, найвищі українські влади та представники німецьких і австрійських військ. По відспіванню гімну „Ще не вмерла Україна“ проф. М. Грушевський звернувся до козаків з промовою, в якій привітав їх з поворотом до Рідного Краю. Ми знаємо, — сказав проф. Грушевський, — що ви стомилися, що по роках тяжкої війни вас ціле серце тягне до рідних огнищ. Але ще кілька місяців ви повинні послужити Україні, заки військо, яке тепер творить свій, не замінить вас. Ми сподіваємося, що ви вірно послужите, поки вас не відпустять, що серед вас не буде ворогів України й не найдуться особи, котрі в мінуту небезпеки проголосять себе нейтральними. Далше проф. Грушевський заявив, що Німці не задумують нічого недоброго й не бажають покористуватися трудними для нас обставинами. Німеччина хоче, щоб Україна вийшла з боротьби сильною і незалежною. Свою промову закінчив Грушевський коротким оповіданням історії Центральної Ради та її завдань, які проводитимуться в житті. З промовами виступали ще міністер війни ген. Жуковський і міністер земельних справ М. Ковалевський (К. М.).

В справі визволення Києва поправив Феценко-Чопівський на засіданні київської міської ради 8 марта недокладність Савенка, який сказав у своїй промові, що „після того, як большевики відійшли за Дніпро та в Київ увійшли німецькі війська“... З огляду на історичне значіння недокладности Савенка Феценко-Чопівський зазначив, що Київ зайняли українські війська й тільки добу пізніше прийшли німецькі війська (К. М.).

На висилку української молодіжки за кордон на науку Рада народніх міністрів асигнувала 2 мільони карбованців (К. М.).

Дещо про наших Українців, що були в полоні в таборах у Німеччині й Австрії. Під сим заголовком умістили бувші полонені Українці, тепер козаки українського війська д.д. Ів. Невеселій і П. Святух ряд статей в останніх числах київської „Народньої Волі“. В сих статях оповідають вони докладно про життя й роботу по українських таборах в полоні.

Шевченкові дні у Києві. Все якісь несприятливі обставини не дають Україні відсвяткувати Шевченкові дні 10 й 11 марта з такою урочистістю, якої вимагала б величність сього національного свята. Давнішу московську поліцейську нагайку заступила сього року загребуща лапа московського „революціонера“, найкрайнішого соціаліста большевика, що прийшов руйнувати нашу землю замість колишнього московського жандарма. З тої причини і Київ не міг в один день уладити всенародніх величнних і бучних свят, але сі свята відбувалися і по Шевченкових днях. 11 марта в ба-

гатьох державних і приватних інституціях звичайні зайняття не відбулися. Так само в шкільних заведеннях. Память поета пошановано в одних наукових заведеннях панахидою та промовами, в інших літературно-музичними ранками, присвяченими творам Тараса Шевченка. Комітет для улагодження річниць пам'яті Шевченка zorganizував на університеті урочисті збори, на яких професор українського народного університету Сушицький прочитав лекцію на тему „Народність в творах Шевченка“. В народній аудиторії з ініціативи українського товариства „Дитяча Хата“ улагоджено дитячий літературно-музичний ранок; увечері відбувся народній концерт. В національному українському театрі у неділю виставлено урочисто „Назара Стодолю“, а в понеділок в тім самім театрі відбувся великий концерт, присвячений творам Шевченка. В сім концерті взяли участь артисти опери, української драми й хор національного театру. В Лукіянівським Народнім Домі трупа українського робітничого клубу виставила „Назара Стодолю“. По всіх державних інституціях не було зайняття. В багатьох фабриках і заводах не було роботи в сей день. Не працювали також і в газетних друкарнях, наслідком чого вранці 12 марта київські газети не вийшли.

Місто було украшене українськими прапорами. На площі св. Софії духовенство собору св. Софії о 12 год. дня відправило панахиду по великім поетові в присутности членів Українського Правительства, українських військ і запрошених німецьких офіцерів. Велике число публіки зібралося недовго перед богослуженням і лишилося до скінчення молебня. Потім відбувся військовий парад. Крім українських військ київського гарнізону взяли участь у ній полонені козаки з Німеччини. Українські війська мали прапор з портретом Тараса Шевченка. По панахиді начальник генерального штабу Левинський і отаман гайдамаків Данченко виголосили промови, присвячені пам'яті національного поета. Війська й народ привітали появу портрета Шевченка окликами „слава“, оркестра відіграла український гімн. Війська пройшли через площу церемоніальним маршем і вулицею св. Софії пустилися на Хрещатик. Парад привітав військовий міністер отаман Жуковський. На площі перед будинком міської ради грала 12 марта від 1 години німецька військова оркестра.

Управа київського союзу робітників друкарської справи на засіданні 10 марта постановила: „Шануючи пам'ять великого співця угнетених і обездолених Тараса Шевченка, — управа союзу робітників друкарської справи ухвалює день 11 марта уважати святом.“

Коло 1-ої години 11 марта до будинку міської ради підійшла військова німецька оркестра й почала грати. Коло половини 2-ої години до будинку міської ради підійшла українська військова оркестра з портретом Шевченка на чолі. Але управа міста — не була приготована до зустрічі.

3 Проскурова. „Нова Рада“ з 22 марта доносить, що проскурівський повітовий комісар зателеграфував Ц. Раді, що селяне в повіті, озброєні ручними бомбами й кулеметами, не пропускають вивозити з повіту хліб до Австрії. Причина — голод, що насувається на повіт. Настрій селянства пригнічений.

Посилайте книжки до Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Управа Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка звертає ся отсим до всього українського громадянства, а передовсім до шановних авторів, редакцій і видавців, як рівнож до наших товариств і інституцій з уклінною проською присилати до Бібліотеки Товариства всякі — свої й чужі — видання, що вийшли від р. 1914 аж досі, як в українській мові, так і в якій будь иншій, коли вони присвячені Україні й українській справі, а саме: книжки, брошури, журнали, газети, звідомлення, програми, відозви, оповістки, афіші, переписні листки, мапи, взагалі всякого роду листкові видання, як з часів російської

окупації австрійської України, так і зперед неї і по ній, а також усякі друки, що тим чи иным шляхом доходили або й досі доходять сюди з закордонної України.

Шкода велика, щоб усі такі друки пропадали без користі в приватних руках, нищилися або затрачувалися, коли тимчасом зібрані у воєнній архіві Бібліотеки можуть вони бути дуже цінним матеріалом до нашої історії за часів великої світової війни, а передовсім можуть уже тепер значно допомогти бібліографічній комісії Товариства при уложенню розпочатих нею публікацій: 1) Загальна українська Бібліографія за 1914—1918 рр. (реєстр усіх друків, виданих у сім часі по українськи), 2) Голоси чужинців про українську справу в часі світової війни (реєстр окремих публікацій і часописних статей та заміток на сю тему).

Управа Бібліотеки сподівається, що наше громадянство зрозуміє цілу вагу справи й охоче відгукнеться на сей заклик. За кожний найменший дар, за поодинокі навіть число газети (особливо українських, виданих в Австрії в 1914 р.). Бібліотека буде дуже вдячна. Присилати треба на адресу: Львів, ул. Чарнецького, ч. 24. Бібліотека Науково-Товариства ім. Шевченка.

При надсиланню витинків з часописей конче треба докладно означувати, де, коли та в яким числі друкувалася дана річ. Просить ся також шан. авторів по змові о ласкаве відкриття своїх криптонімів і псевдонімів, що ними підписували вони свої праці. — За Управу Бібліотеки Вол. Дорошенко.

Бібліографія.

„Відродження“. Щоденна безпартійна демократична газета. Видає Редакційно-видавничий Відділ Українського Військового Міністерства.

Від 27 марта почав виходити у Києві денник під тим заголовком, який, як виходить з передовиці, ставить собі за девіз латинську приповідку „Salus rei publicae suprema lex esto“, себто по нашому: добро держави—понад усе. Девізом часописи є смільна держава, яка забезпечувала-б Україні повну самостійність і давала-б можливість розвитку всіх народніх сил. Редакція обцяє своє співробітництво всім народнім чинникам, які підуть у своїй громадській роботі по сій лінії.

Большевизм, який кинув усю державу в повну анархію, звернув українську демократію на той шлях, від якого вона так дуже досі відпекувала ся, на шлях повної державної самостійности, а будова нового державного ладу, опертого на демократичних засадах, припала тепер до виконання самій українській демократії серед таких поганих обставин, що гірших не можна собі представити. Одиноким способом, який дав би спомогу українській демократії вивязати ся від взятого на себе обовязку, може бути негайне створення сильної влади. Бо тільки сильна влада зможе обняти в сильні руки сі розбіжні течії розбурханої анархією суспільности й направити їх в річище нормального розвитку. Треба як найскорше створити основи, на яких може оперти ся сильна влада, а без яких вона є тільки самодурством.

Ще й інші обставини наказують українській демократії взяти ся як найскорше до державно-творчої роботи. На українській території живуть інші народности, які, правда, численно незначні, але під матеріальним і культурним оглядом розмірно сильні, а притім ставлять ся вороже до української державности, котра мусить усунути їх з займаного ними до сього часу пануючого становища на положення і права національних меншостей. Сі національні меншости в силі на кождім кроці спиняти й утрудняти державну будову, а вороже відношення національних меншостей до молоді держави відчуваєть ся на кождім ступні. Се вороже відношення вимагає рішучого протиділання з боку української демократії, яке тільки при сильно зорганізованій влади може дати позитивний успіх.

До того всевітня війна доходить до найвищого напруження. Обидві воюючі сторони готовлять ся до рішення, а се рішення торкаєть ся і України й рішення української справи залежатиме головно від тої реальної сили, яку представлятиме собою Україна в моменті, коли розмову гармат заступить спокійніша, правда, але не менше небезпечна для поодиноких народів — розмова дипломатів, які зачнуть підраховувати реальний вислід надлюдських зусиль своїх народів. Коли українська держава не має показати ся пустою фарсою, коли її повстання не має бути тільки одною з численних фаз, через які переходила російська революція, а має явити ся впливом свідомих зусиль українського народу й має оперти ся на власних силах, Україна мусить до того часу, коли наново буде перекроювати ся карта Європи, створити все те, що становить фактичну істоту держави. Щоб виконати се завдання і стати вже раз на твердих основах, на яких не захитала-б нас жадна ворожа сила, треба негайно приступити до створення тих реальних чинників, на яких кожна влада мусить оперти ся, а сими чинниками в першій мірі є сильна дисциплінована армія і цілий ряд інших виконавчих органів, котрі в скоординованню своєї діяльности не тільки змогли-б побороти пасивне становище мас, але й їхне вороже відношення до всякого правового порядку.

„Відродження“ ставить собі головною ціллю заступати інтереси усієї української демократії, не замикаючи ся у вузькі рамки партійної програми, а противно стоячи в першій мірі на становищі інтересів держави на як найширших демократичних підставах, що одиноке може сповнити всі свої культурні завдання і забезпечити нормальний розвиток суспільного ладу, останньою ціллю якого є повна незалежність одиниці в її життю. Притім часопись не перечить потреби рівночасного переведення тих реформ, пекуча потреба яких викликала революцію, а неперевердення яких грозило-б новою катастрофою для молоді держави. Розумієть ся тут переведення земельної реформи, яка не тільки створила-б матеріальну підставу для широких мас трудового населення, але zarazом дала-б можливість найпродуктивнішого використання наразі майже повністю джерела нашого національного добробуту. Заразом заявляє себе часопись прихильною негайних реформ на полі робітничого законодавства, які забезпечили-б матеріальне існування робітничої верстви, але рівночасно не загрожували-б основам існування промислової продукції, без котрої жадна держава не в силі розвивати ся і поширяти свої культурні функції. Зреалізованне сих реформ може запевнити тільки сильна державна влада, а гарантію переведення сих реформ становить розширення політичних прав на найширші верстви суспільности та втягнення тим способом сих верств до співучасті в державній роботі. Гасло часописи є інтерес держави понад усе, але держави демократичної, яка була-б засобом трудячих мас до оборони своїх життєвих інтересів.

Перше число займаєть ся економічним боком мирового договору України з осередніми державами, шкільною справою, державною обороною України при помочи створення власної дисциплінованої армії та подає біжучий часописний матеріал.

Є се пятий денник у Києві. Крім того виходять у Києві оті українські денники: „Нова Рада“, „Робітничая Газета“, „Народня Воля“, „Боротьба“. Останні дві часописи се органи соціалістів-революціонерів, перша правиці, друга лівиці.

Зміст: З'єднаними силами. — Реконструкція Ради народніх міністрів. — Засідання Малої Ради в перші роковини Української Центральної Ради. — Мировий договір на Малій Раді. — О. Олесь. Стівть ся, стелють ся білі сніги... (вірш). — З останніх днів большевицького панування у Києві й перших днів по визволенню. — Полошений. Микола Капельгородський. Сонечко заріве в перші дні весною (вірш). — Чого прийшли Німці на Україну. — Михайло Грушевський. Українська гривня. — Вісти. — Бібліографія.